

Resocializace vězňů z hlediska pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče

Bc. Markéta Robíčková

Diplomová práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Markéta Robičková
Osobní číslo: H22865
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Resocializace vězňů z hlediska pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální pedagogiky a její aplikace ve vězeňství se zvláštním zaměřením na resocializaci vězňů a jejich reintegraci do společnosti a na roli pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HÁLA, Jaroslav, 2005. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 80-86708-05-5.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JŮZL, Miloslav, 2017. Penitenciaristika jako věda žaláři. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 9788074521317.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- LIEBLING, Alison a Helen ARNOLD, 2004. Prisons and their moral performance: A study of values, quality, and prison life. New York: Oxford University Press. ISBN 9780199271221.
- ŠPANKOVÁ, Jana, 2013. Resocializácia odsúdených. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-484-8.
- VETEŠKA, Jaroslav, 2015. Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-898-7.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **11. prosince 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **19. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 11. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.4.2024

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě

pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, použije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá resocializací vězňů z hlediska pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče. Recidiva je v České republice vážným problémem, k jehož řešení může přispět účinnější resocializace vězňů. Výzkum zahrnuje výsledky kvantitativního šetření realizovaného počátkem roku 2024 technikou dotazníkového šetření mezi pracovníky Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že hlavními negativními faktory při resocializaci vězňů ve výkonu trestu nebo po propuštění jsou zadluženost a závislost na návykových látkách. Hlavním pozitivním faktorem jsou existující vnější vztahy vězňů. Z výzkumu také vyplývá, že propojení mezi penitenciární a postpenitenciární péčí je pro resocializaci zásadní, avšak takového propojení do kontinuální péče o vězně není vždy funkční.

Klíčová slova: resocializace, vězeň, penitenciární péče, postpenitenciární péče, recidiva

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the resocialization of prisoners from the point of view of penitentiary and post-penitentiary care workers. Recidivism is a serious problem in the Czech Republic, which can be addressed by more effective resocialization of prisoners. This research presents the results of a quantitative study conducted at the beginning of 2024 using the questionnaire survey technique among employees of the Prison Service of the Czech Republic and the Probation and Mediation Service. The results of this research show that the main negative factors in the resocialization of prisoners serving their sentence or after their release are indebtedness and addiction to addictive substances. The main positive factor is the existing external relations of the prisoners. The research also shows that the connection between penitentiary and post-penitentiary care is essential for resocialization, but such a connection to the continuous care of prisoners is not always functional.

Keywords: resocialisation, prisoner, penitentiary care, post-penitentiary care, recidivism

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení, připomínky i cenné rady při zpracování diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZAKLADNÍM POJMŮM	13
1.1 LITERATURA	13
1.1.1 <i>Domácí literatura</i>	13
1.1.2 <i>Zahraniční literatura</i>	14
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	14
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM	15
1.3.1 <i>Socializace</i>	15
1.3.2 <i>Resocializace</i>	16
1.3.3 <i>Reedukace</i>	17
1.3.4 <i>Reintegrace</i>	17
1.3.5 <i>Penologie</i>	17
1.3.6 <i>Probace</i>	18
2 PENITENCIÁRNÍ PÉČE	19
2.1 TREST.....	19
2.1.1 <i>Dějiny trestu</i>	19
2.1.2 <i>Trestání dnes</i>	20
2.2 PRACOVNÍCI PENITENCIÁRNÍ PÉČE	23
2.2.1 <i>Vychovatel</i>	23
2.2.2 <i>Speciální pedagog</i>	23
2.2.3 <i>Psycholog</i>	24
2.2.4 <i>Sociolog</i>	24
2.2.5 <i>Pedagog volného času</i>	24
2.2.6 <i>Kaplani</i>	24
2.3 PROGRAM ZACHÁZENÍ	25
2.3.1 <i>Aktivita programu zacházení</i>	27
3 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	32
3.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ RESOCIALIZACI.....	32
3.1.1 <i>Vzdělání</i>	34
3.1.2 <i>Věk</i>	34
3.1.3 <i>Rodina</i>	35
3.1.4 <i>Nezaměstnanost</i>	35
3.1.5 <i>Drogová závislost</i>	36
3.1.6 <i>Zadluženost</i>	36

3.2	KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE	37
3.3	POSTPENITENCIÁRNÍ PRACOVNÍCI	39
3.3.1	<i>Sociální pracovník</i>	39
3.3.2	<i>Sociální kurátor pro dospělé</i>	40
3.4	SUBJEKTY KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE	41
3.5	PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	42
3.6	RESOCIALIZAČNÍ PROGRAMY	43
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	45
4	REALIZACE VÝZKUMU	46
4.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	46
4.2	VÝZKUMNÉ CÍLE	46
4.3	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	47
4.4	POJETÍ VÝZKUMU	47
4.5	VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	48
4.6	VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	48
5	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	53
5.1	EFEKTIVNOST RESOCIALIZAČNÍCH ČINNOSTÍ	53
5.1.1	<i>Rozdíly mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče</i>	55
5.2	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ RESOCIALIZACI.....	58
5.2.1	<i>Role recidivy</i>	62
5.3	SPOLUPRÁCE MEZI PRACOVNÍKY PENITENCIÁRNÍ A POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE.....	63
6	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	67
	ZÁVĚR.....	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
	SEZNAM OBRÁZKŮ	71
	SEZNAM TABULEK	76
	SEZNAM PŘÍLOH.....	77
	PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK.....	78
	PŘÍLOHA P II: SEZNAM OSLOVENÝCH INSTITUCÍ.....	83

ÚVOD

Tento výzkum se dívá na **resocializaci vězňů z pohledu pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče**. Zaměřuje se na roli sociální pedagogiky při resocializaci vězňů, přesněji na efektivnost sociálně pedagogických činností z pohledu těch, kteří s vězni přímo pracují a pomáhají jim k resocializaci. Náš výzkum se tedy obrací především k pracovníkům, kteří poskytují vězňům penitenciární a postpenitenciární péči za účelem jejich resocializace s cílem jejich úspěšného návratu do společnosti.

Resocializace se zaměřuje na znovuzачlenění osob do společnosti a procesy jejich nápravy. Resocializační snahy mají za cíl znovu nastolit a znovu propojit přerušené socializační procesy tam, kde byly narušeny, a zlepšit budoucí život odsouzeného tak, aby jeho opětovné začlenění do společnosti bylo reálné a úspěšné. (Černíková & Sedláček, 2002) Samotný trest odnětí svobody má výchovnou funkci. Výchovná funkce trestu odnětí svobody má klíčový vztah k resocializaci, neboť pobyt vězňů ve vězení je zaměřen na jejich nápravu a přípravu na návrat do společnosti. (Černíková & Sedláček, 2002). Resocializace pomáhá odsouzeným změnit své chování tak, aby znovu nepáchali trestnou činnost. Mařádek definuje resocializaci „*jako proces nápravy, převýchovy, změny vadné socializace*.“ (Mařádek, 2005, str. 95)

Velmi důležitou součástí resocializačních snah jsou sociální pedagogové, kteří se uplatňují v činnosti reedukační a resocializační v rámci penitenciární i postpenitenciární péče. Cílem sociální pedagogiky obecně je „*přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy*.“ (Bakošová, 2008, p. 58) Sociální pedagogika se zaměřuje na výchovu a péči o osoby se znevýhodněním, se sociálními a výchovnými problémy, na pomoc osobám se závislostmi, na problematiku rizikového chování a na socializaci osob. Dle Krause, sociální pedagog může vykonávat pozice v „*resortu spravedlnosti a to v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče (vychovatelé v nápravných zařízeních, věznicích, a insitut mediačního a probačního pracovníka)*“ (Kraus, 2008, str. 205). Sociální pedagogové se zaměřují na sociální a výchovné faktory, které směřují k delikventnímu chování. Vytváří metody a programy, které mají pomoci odsouzeným změnit své chování a opět se začlenit do společnosti. (Procházková, 2012) Sociální pedagogika utváří teoretický základ pro resocializaci. Resocializace vyžaduje spolupráci řady odborníků a sociální pedagogové patří mezi jednu z klíčových profesí, které na ní participují.

Jaroslav Hála (Hála, 2005) ve své knize Úvod do teorie a praxe vězeňství blíže popisuje tzv. zacházení s vězni, což jsou speciální programy zaměřené na práci vězňů, jejich vzdělávání, jejich volnočasové aktivity, na poradenství před i po propuštění z vazby nebo trestu odnětí svobody. Tyto programy zacházení jsou klíčové pro resocializaci vězňů.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická a má tři kapitoly. První kapitola vymezuje teoretická východiska a základní pojmy spojené s tématem práce. Druhá kapitola se zabývá penitenciární péčí – funkcí trestu, programy zacházení ve vztahu k resocializaci odsouzených. Třetí kapitola se pak věnuje postpenitenciární péči – důvodům zapojení vězňů do této péče, kontinuální sociální péči, či probační službě ve vztahu k resocializaci.

Druhá část této práce je praktická a věnuje se na výzkumnému problému a jeho dílčím otázkám. Cílem výzkumu je zjistit, **jak pracovníci v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče vidí efektivitu programů zacházení s vězni pro jejich úspěšnou resocializaci.**

Očekávaným přínosem této práce bude lepší pochopení dopadů sociálně pedagogických činností na resocializaci vězňů při poskytování penitenciární a postpenitenciární péče. Výsledky dotazníkového šetření mohou nastínit, které faktory přispívají k účinné resocializaci a které naopak účinnou resocializaci brzdí, a to vše z pohledu pracovníků, kteří se resocializaci vězňů přímo věnují.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZAKLADNÍM POJMŮM

Tato kapitola je rozdělená do tří částí. Nejprve představuje několik příkladů literatury zabývající se klíčovými koncepty spojenými se sociální pedagogikou a resocializací pachatelů trestné činnosti. Dále spojuje sociální pedagogiku s resocializací při penitenciární a postpenitenciární péči. Na závěr kapitola představuje klíčové pojmy.

1.1 Literatura

Teoretický základ této diplomové práce tvoří literatura zabývající se sociální pedagogikou ve vztahu k resocializaci, a dále penitenciární a postpenitenciární péči.

1.1.1 Domácí literatura

Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity (Černíková & kolektiv, 2008) je odborná publikace, která má za cíl seznámit čtenáře s dopady a účinky trestů na psychiku odsouzených. Věnuje pozornost problematice historie trestu. Podstatnou částí knihy jsou kapitoly s názvem Výchovná funkce trestu odnětí svobody, Alternativní tresty a Kontinuální péče. V kapitole s názvem Výchovná funkce trestu odnětí svobody autorka objasňuje důležitost výchovné funkce trestu odnětí svobody, což má klíčový vztah k resocializaci. Publikace poskytuje základní pohled na to, proč jsou jedinci vězněni, a jak by měl být jejich pobyt ve vězení zaměřen. Dále se věnuje nápravě vězňů a jejich přípravě na návrat do společnosti.

Úvod do teorie a praxe vězeňství, jehož autorem je Jaroslav Hála, poskytuje hlubší vhled do teorie a praxe vězeňství, přičemž zdůrazňuje specifické aspekty, které jsou relevantní pro resocializaci. Kapitola s názvem Zacházení s vězni se věnuje programům zacházení, práci vězňů, jejich vzdělávání a volnočasovým aktivitám, poradenství a propuštění z vazby nebo trestu odnětí svobody, což jsou klíčové aktivity pro jejich resocializaci. Zvláště kapitoly o vzdělávání, pracovních programech a volnočasových aktivitách mohou nabízet pohled na konkrétní aspekty, které podporují resocializaci. Významnou částí knihy je kapitola, která je věnována zaměstnancům penitenciární péče. Různé profese v rámci penitenciární a postpenitenciární péče vyžadují specifické dovednosti, které jsou klíčové pro efektivní resocializaci. (Hála, 2005)

Penitenciaristika jako věda žalářní, jejímž autorem je doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D., je odborná publikace z oblasti penologie, která se zabývá vznikem a vývojem trestu odnětí

svobody i tresty alternativními. Podstatnou kapitolou této publikace je ta, která se zabývá programy zacházení s odsouzenými jedinci, neboť ty jsou úzce spojené se sociální pedagogikou a resocializací. V této kapitole se autor zabývá složkami výchovy, standartními programy zacházení, vzdělávacími aktivitami, pracovní výchovou, volnočasovými a zájmovými aktivitami, oblastí utváření vnějších vztahů, která zahrnuje rozumovou, mravní, pracovní a citovou složku, a také minimálním programem zacházení pro vězně. (Jůzl, 2017)

1.1.2 Zahraniční literatura

Resocializácia odsúdených od Jany Špankové přináší pohled na problematiku resocializace a vězeňství. Jejím cílem je rozklíčovat teoreticko-metodologické otázky spojené s vězeňstvím, osvětlit charakter výkonu trestu odnětí svobody. Významnou částí knihy je kapitola věnovaná účelu trestu odnětí svobody, neboť analyzuje principy a cíle, které stojí za ukládáním tohoto trestu. Porozumění cílům trestu umožňuje lépe navrhovat a implementovat resocializační programy. Tato kniha může pomoci pracovníkům penitenciární a postpenitenciární péče lépe porozumět kontextu, ve kterém pracují, a lépe reagovat na potřeby odsouzených. (Španková, 2013)

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Sociální pedagogika se zaměřuje na výchovu a péči o osoby se znevýhodněním, sociálními a výchovnými problémy, dále na pomoc osobám se závislostmi, na problematiku rizikových chování a také na socializaci osob. Významnou součástí sociální pedagogiky je nejen vyhledávání osob, které mohou vykazovat rizikové chování, ale také jim poskytovat pomoc.

Podle Bakošové má sociální pedagogika za cíl „*poskytnout pomoc dětem, mládeži i dospělým v různých typech prostředí hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním nedostatků. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy. Jde o proces výchovného dozoru, péče a ochrany směřující k integraci a stabilizaci osobnosti.*“ (Bakošová, 2008, s. 58)

Ve vztahu k vězeňství Jůzl (Jůzl, 2017) vymezuje u sociální pedagogiky dvě hlavní funkce: preventivní neboli profylaktickou a terapeutickou neboli kompenzační funkci. Sociální pedagogika podle něj zkoumá situaci v každodenním životě jedince a zdůrazňuje potřebu chránit jednotlivce před potenciálně rizikovými vlivy. Snaží se propojit zájmy a potřeby

jednotlivců s možnostmi společnosti. Klíčovým pro rozvoj způsobu života jednotlivce je jeho kultivace a optimalizace podle předpokladů jednotlivce a minimalizace rozporů mezi těmito předpoklady a sociální situací. V případě, že selže preventivní strategie sociální pedagogiky, nastupuje trest ve všech jeho podobách (alternativní tresty, vězení atd.). Při výkonu trestu, zejména trestu odnětí svobody, je výchova a převýchova – terapeutická funkce sociální pedagogiky - zaměřena na reintegraci jedince do společnosti. Od trestaného se očekává dodržování mravních zásad společnosti a vyvarování se v budoucnu páchání trestné činnosti.

Resocializace se zaměřuje na znovuzачlenění osob do společnosti a na proces jejich nápravy. Resocializační snahy mají za cíl znovu nastolit a znovu propojit přerušené socializační procesy tam, kde byly narušeny, a zlepšit budoucí život odsouzeného tak, aby jeho opětovné začlenění do společnosti bylo reálné a úspěšné. (Černíková & Sedláček, *Základy penologie pro policisty*, 2002) V těchto procesech hrají důležitou roli sociální pedagogové, kteří se uplatňují v reedukační a resocializační činnosti (včetně penitenciární a postpenitenciární péče).

Dle Krause může sociální pedagog vykonávat pozice v resortu spravedlnosti v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče jako vychovatelé v nápravných zařízeních, věznicích, a v rámci institutu mediačního a probačního pracovníka. (Kraus, 2008, str. 205) Sociální pedagogové se zaměřují na sociální a výchovné faktory, které směřují k delikventnímu chování. Vytváří metody a programy, které mají pomoci odsouzeným změnit své chování a opět se začlenit do společnosti. (Procházka, 2012) Sociální pedagogika tak utváří teoretický základ pro resocializaci. Resocializace vyžaduje spolupráci několika odborníků a sociální pedagogové patří mezi jednu z klíčových profesí, které na ní participují.

1.3 K základním pojmům

Následující podkapitola stručně vymezuje základní pojmy, které souvisí s tématem diplomové práce.

1.3.1 Socializace

Socializace představuje složitý celoživotní proces, v jehož průběhu se jedinec začleňuje do společnosti a učí se v ní žít. Základem socializace je osvojování vzorců a zvyklostí chování, řeči a komunikace, poznatků o jiných lidech a o světě, hodnotových orientací, postojů, norem, rituálů, ale také stereotypů a předsudků. Důležitou součástí socializace

jedince je vývoj sociálních kontrol. Společnost chrání sama sebe tím, že jedince vede k osvojení systému norem, společensky závazných hodnot a příkazů, jejichž dodržování od něj společnost očekává. (Veteška, 2015, str. 22) Vliv na delikvenci v dospělosti, ale i na projevy asociálního chování může mít výchova v dětství, kdy rodiče poskytují dítěti chybnou nebo nedostatečnou výchovu. (Veteška, 2015)

1.3.2 Resocializace

Podle pedagogické encyklopedie je „*resocializace (z lat. re = zpět, znovu; socialis = společenský) proces zespolečňování, ve kterém se asociální jedinec znovu přizpůsobuje platným společensko-mravním a právním normám a snaží se překonávat odpor, který proti tomu klade minulá asociální zkušenost.*“ (Kolektiv autorů, 1985, str. 172) Podobně definuje resocializaci i Slovník sociální patologie, v němž je resocializace „*chápána jako opětovná socializace. Jedná se o proces zbavování se původních vzorců chování a přejímání nových vzorců chování.*“ Podle Bělíka, Hoferkové, Krause a kolektivu (Bělík, Hoferková, Kraus, & kolektiv, 2017, str. 75) by resocializace v pravém slova smyslu měla „*proběhnout až po propuštění na svobodu, ne v průběhu výkonu trestu.*“ Ve výkonu trestu odnětí svobody hovoří spíše o nápravě či reedukaci.

Dle Jůzla je náprava, a tedy resocializace, jednou z moderních funkcí trestu odnětí svobody, jejímž cílem je resocializovat a reintegrovat pachatele. (Jůzl, 2017, str. 14) Resocializace pomáhá odsouzeným změnit své chování tak, aby znovu nepáchali trestnou činnost.

Mařádek definuje resocializaci „*jako proces nápravy, převýchovy, změnu vadné socializace. V penitenciárních podmínkách se resocializace nazývá také korektivní socializací či penitenciární resocializací, aby se odlišila od resocializace jedinců, jejichž nedostatečná socializace nevyústila v páchání trestné činnosti.*“ (Mařádek, 2005, str. 95)

Pojem korektivní či penitenciární resocializace se využívá ve vězeňské praxi, a to u odsouzených osob. U těchto osob neproběhla socializace ve vývojových stádiích úspěšně. Normy a hodnoty, které taková osoba přijala za své, nebyly v souladu s hodnotami majoritní společnosti. Důvodem je často kontakt osoby a její následná identifikace a interakce se skupinou, která má jiné hodnoty, názory a normy než majoritní společnost, a která osobu negativně ovlivňovala. (Veteška, Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky, 2015) V takovém případě se jedná o deviantní socializaci.

Resocializace může být dobrovolná i nedobrovolná. Dle Matouška a Kroftové do programů resocializace „*jen výjimečně klienti vstupují zcela dobrovolně. Je však podstatné, aby je program dokázal motivovat k akceptování změny jako přijatelné životní alternativy.*“ (Matoušek & Kroftová, 2003, str. 183) Jako zásadní faktory pro resocializaci se jeví postoj odsouzeného k sobě samému, jeho postoj k trestné činnosti, pocity viny a motivace ke změně. (Sochůrek, 2007, str. 56)

1.3.3 Reedukace

Penitenciární reedukace je regulativní, renovující a korektivní výchovný proces. Během něj dochází v myšlení a vědomí odsouzeného a při jeho plné účasti a odpovědnosti k zásadnímu, vnímanému, cílevědomému negování a sebereflektivnímu popření životních momentů, které můžeme souhrnně označit jako „*bariéry, disfunkční a nevhodné*“. (Černíková & Sedláček, 2002, str. 101)

1.3.4 Reintegrace

Reintegraci lze definovat jako proces, který završuje výchovnou funkci trestu. Při reintegraci dochází k efektivnímu, účelnému a trvalému znovuspojení všech dosud kriminalitou silně narušených a dezorganizovaných sociálních, mravních, psychických, povahových a osobnostních vztahů, vazeb, struktur a procesů. (Černíková & Sedláček, 2002, str. 102)

1.3.5 Penologie

Věda známá jako penologie se zabývá trestem a účinky trestu. Provádí šetření účinnosti všech trestů, ale zejména trestů odnětí svobody. Zkoumá rozvoj penologických představ a myšlenek. Analyzuje realitu obžalovaného: jeho zdraví, nemoci, úrazy, vzdělání, věk a sociální zázemí. Posuzuje, ověřuje a vytváří přístupy k výchovnému zacházení s odsouzenými tak, aby byli co nejúčinněji potrestáni. Identifikuje a analyzuje další sankce, které by efektivně ovlivňovaly kriminální chování, jako například ochranná opatření či alternativní tresty.

Do penitenciární praxe přichází společenské vědy týkající se lidského chování a psychologie, aby prokázaly svou užitečnost při řešení problémů spojených s penitenciárními procesy. (Černíková & kolektiv, 2008)

Problém návratu vězňů do společnosti pomáhá řešit nejen penologie, ale také psychologie, pedagogika, andragogika, právní vědy, sociologie a další společenské vědy. (Sochůrek, 2007, str. 56)

1.3.6 Probace

Probace je „slovo pocházející z latiny a znamená ověřování, zkoušení. V naší trestní praxi se probační dohled ukládá obviněnému nebo odsouzenému, pokud státní zástupce nebo soudce považuje za účelné sledovat a kontrolovat po určitou dobu chování pachatele.“ (Probační a mediační služba, 2021)

Zaměstnanci Probační a mediační služby dohlíží a kontrolují v průběhu zkušebního období odsouzené nebo obviněné. Kontroly se týkají především plnění povinností pachatele. Zaměstnanci také poskytují pomoc v jejich těžkých životních situacích. Předávají pachatelům kontakt na organizace, které jim mohou dále pomoci. Jedná se například o dluhové poradny, psychologické, psychiatrické a psychoterapeutické služby, úřady práce a na další služby, které poskytují pomoc například osobám drogově závislým.

Důležitou roli hraje probační úředník ve snaze motivovat pachatele k řešení komplikací spojených s jeho kriminálním jednáním (včetně odškodnění obětí a řešení konfliktu s nimi). Probační úředník se pachateli snaží pomoci vytvořit podmínky pro jeho znovuzачlenění do společnosti. Pracovníci probačních a mediačních služeb dohlíží na pachatele především prostřednictvím osobních konzultací a také návštěvami jejich bydliště.

2 PENITENCIÁRNÍ PÉČE

I když se podle některých autorů (Bělík, Hoferková, Kraus, & kolektiv, 2017) resocializace týká až pachatelů propuštěných z výkonu trestu, jiní odborníci prokázali, že proces resocializace pachatelů trestné činnosti musí začít ještě před jejich propuštěním, a to provedením intervencí, které napomáhají jejich opětovnému začlenění do společnosti. (Innovative Criminal Justice Solutions Inc., 2022) Proto je pro tuto práci důležité se zaměřit na činnosti podporující resocializaci už během pobytu ve vězení, tedy v průběhu penitenciární péče.

Druhá kapitola se tedy věnuje právě penitenciární péči a je rozdělená do tří částí. Nejprve se obecně zabývá rolí trestu ve společnosti a jeho funkcemi. Stručně odkazuje na historii trestu. Druhá část představuje pracovníky penitenciární péče, kteří se podílejí na resocializačních aktivitách vězňů. Třetí část se pak podrobněji věnuje těmto resocializačním aktivitám pod názvem ‚programy zacházení‘.

2.1 Trest

Za jednání, které porušilo společenskou normu se ukládá trest. Ten představuje určitá omezení. Výše trestu se ukládá podle závažnosti trestného činu. (Veteška, 2015) Výkon trestu slouží k resocializaci odsouzených, ale také k ochraně společnosti před odsouzeným. (Španková, 2013)

Trest není jen součástí práva. Tresty můžeme spatřit například i ve výchově, náboženství či sportu. Trest plní několik důležitých funkcí. Výchovná funkce trestu vychází z předpokladu, že trest pomůže k nápravě odsouzeného. Preventivní funkce trestu má za cíl to, aby odsouzený další trestní činnost znovu nepáchal. Díky ochranné funkci trestu je společnost chráněna před pachatelem do doby jeho nápravy. Pachatel je umístěný do vězení nebo je případně vyhoštěný ze země. Trest má i restaurativní funkci, jejímž hlavním cílem je, aby oběti a společnost cítili naplnění pocitu spravedlnosti. (Veteška, 2015)

2.1.1 Dějiny trestu

Z historických dokumentů je patrné, že už ve starověku a ve středověku společnosti trestaly osoby za porušení zákonů. Poškozené osoby nebo jejich rodinní příslušníci využívali způsob takzvané odplaty a pomsty. „*Platilo zde starozákonní biblické ,oko za oko, zub za zub‘.*“ (Veteška, Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky, 2015, str.

144) Biblické ‚oko za oko, zub za zub‘ bylo velmi důležité, jelikož vymezovalo hranice trestu. Společnost v té době takové hranice překračovala a nerespektovala pouze ‚oko za oko‘. Často například vyžadovala za smrt člena své rodiny vyvraždění celé rodiny pachatele. Už v Chammurapiho zákoníku, který je o 1000 let starší než Bible, nalezneme zákon, jenž říká, že zabije-li někdo někomu dceru, bude zabita za trest jeho vlastní dcera. Tento zákon vymezoval hranice trestu podobně jako později Starý zákon Bible.

V antické době Seneka vymezil preventivní funkci trestu. Podle Seneky *„žádný moudrý člověk netrestá proto, že se stala chyba, nýbrž proto, aby se neopakovala.“* (Veteška, *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, 2015, str. 145)

Alternativní tresty v době středověku a starověku nenalezneme. Trest, který je možné alternativnímu trestu přirovnat, bylo otroctví neboli ztráta svobody a lidských práv. Otroctví využívali ve starověkém Římě, ale i Slované na našem území v 6. století. Ti preferovali před trestem smrti otroctví nebo vyhnanství.

Život za život neboli tzv. krevní msta je v některých zemích uplatňována dodnes. Jedná se například o Afghánistán, Írán i některé části Albánie a Kosova.

2.1.2 Trestání dnes

Trestání v České republice se dnes řídí trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. v jeho posledním znění.

Mimo trestu odnětí svobody jsou v českém trestním zákoně v §52 stanoveny i tzv. alternativní tresty. Za alternativní trest můžeme považovat každý trest, který nezahrnuje umístění pachatele do věznice. Patří mezi ně domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, propadnutí majetku, zákaz pobytu, činnosti či vstupu na různé společenské akce nebo ztrátu čestných titulů, vyznamenání či vojenské hodnosti.

Alternativní tresty mají několik pozitivních stránek. Odsouzený není vyčleněn ze společnosti a může dále vykonávat pracovní činnost. Tím má odsouzený větší šanci uhradit škodu vzniklou trestným činem. Pro odsouzeného to není tak psychicky náročné, neboť zůstává v kontaktu se svou rodinnou a ostatními lidmi. Další výhodou je, že po vykonání alternativního trestu má odsouzený čistý výpis z trestního rejstříku. Tím, že odsouzený nemusí nastoupit do věznice, dochází ke snížení nákladů za výkon trestu odnětí svobody

pro stát. Věznice nejsou přeplněné a jsou uvolněné pro pachatele, kteří provedli závažný trestný čin. (Veteška, 2015)

Podle Vetešky, „z odborných psychologických a kriminologických studií vyplývá, že pomocí alternativních trestů může společnost lépe řešit problém rostoucí kriminality mladistvých a mladých dospělých pachatelů než formou represivních sankcí vězení.“ (Veteška, 2015, str. 184) Alternativní trest může být stanoven za určitých podmínek, kdy není nutné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Zkoumá se závažnost spáchaného trestného činu, jeho okolnosti a osobnost pachatele. (Justice.cz)

Pokud není možné udělit pachateli trestného činu alternativní trest, dostane trest odnětí svobody. Ten je nejen výchovným nástrojem, ale také prostředkem k návratu odsouzeného do občanského života prostřednictvím jeho realizace ve vězeňském prostředí. Aby byl trest považován za účinný, je nezbytné, aby splňoval podmínky a předpoklady, které jsou zahrnuty ve vzdělávacích programech. Z hlediska obecné pedagogiky, by mělo být poskytováno komplexní, všestranné, efektivní, cílené a programové vzdělávání.

Charakteristiky výchovy ve vězení se zásadně liší od charakteristiky výchovy ve společnosti obecně. V rámci výchovně vzdělávacího procesu jsou odsouzení po celých 24 hodin v úzkém kontaktu s výchovnými pracovníky a zaměstnanci věznice. To dává pracovníkům věznice možnost prakticky nepřetržitě ovlivňovat, reálně sledovat, kontrolovat a komplexně vyhodnocovat chování vězňů. Výchovné procesy ve vězenství jsou kooperativnější než ty v civilním prostředí. „Režim výkonu trestu odnětí svobody dává možnost prosazovat výchovné vlivy na odsouzeného prostřednictvím přísnějších a méně dobrovolných požadavků, než je tomu v civilní sféře, na druhé straně se naskýtá možnost využít funkčních mechanismů vzoru a imitace chování vychovatele, především u vězňů mladistvých. Výchovný systém ve výkonu trestu odnětí svobody je vždy systémem daleko strukturovaným a více uzavřeným, než je tomu v běžné výchově. Realitu trestu omezuje ve výchovném procesu takové motivační struktury, jakými jsou např. dobrovolná a uvědomělá spoluúčast na výchově a vzdělání, motivace k zdárnému průběhu výchovy a jejímu úspěšnému dokončení, ochota ke koordinované spolupráci a schopnost vstřebávat pozitivní výchovné vlivy v plném rozsahu.“ (Černíková, Sedláček, 2002, s. 100)

Griffiths, Dandurand, & Murdoch (Griffiths, Dandurand, & Murdoch, 2007, str. 22) vymezili několik charakteristik resocializačních programů pro pachatele, které souvisí s jejich úspěšností. Podle nich jsou úspěšné ty intervence, které kladou důraz na:

1. Specifičnost – zaměřují se na specifickou cílovou skupinu pachatelů a jejich specifické problémy
2. Spolehlivost – spoléhají se na ověřené metody hodnocení potřeb a rizikových faktorů u pachatelů
3. Zodpovědnost - přenechávají zodpovědnost za vlastní rozhodnutí a konání na pachateli
4. Kontinuita - začínají během pobytu pachatele ve věznici či jiné nápravné instituci a pokračují během přechodu a stabilizace pachatele zpět ve společnosti
5. Rovnováhu - nalezly rovnováhu mezi dohledem a kontrolou na jedné straně a pomocí a podporou na straně druhé
6. Celostní charakter podpory - poskytují integrovanou podporu při řešení řady vzájemně propojených problémů, kterým pachatelé čelí
7. Koordinaci - jsou poskytovány v koordinaci se všemi zapojenými agenturami a podpořené meziagenturní spoluprací
8. Management - jsou podporovány spolehlivými praktikami řízení případů a systémy řízení informací
9. Bezpečnost - odráží v sobě priority společnosti ve vztahu k veřejné bezpečnosti
10. Spoluúčast - zapojují společnost jak do plánování, tak do výkonu intervence, a podporují silný pocit spoluúčasti
11. Hodnocení - mají významnou složku hodnocení, která umožňuje, aby se program rozvíjel, samozlepšoval a zůstával odpovědný vůči společnosti za výsledky v redukci kriminality

Efektivní penitenciární péče vyžaduje dostatečné technické a personální zdroje. Výkon trestu odnětí svobody je tedy spojen s nezanedbatelnými finančními náklady, které z velké části nese celá společnost. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016) Náklady na jednoho vězně činí 1800 korun za den. U vyššího stupně jde o částku asi 2500 korun. I když se vězni na nákladech věznění částečně podílejí, stojí jejich věznění státní pokladnu při počtu vězňů okolo 19700 (v roce 2023) okolo 36 milionů korun denně. Náklad státu na vězně je tak zhruba kolem 13 miliard korun ročně. (Janouš, 2023) Úspěšná resocializace tak může

být jedním z prostředků vedoucím ke snížení výdajů na vězeňství skrz omezení recidivy a tedy i lepšímu využití státního rozpočtu.

2.2 Pracovníci penitenciární péče

Podle Kmětíka (Kmětík, 2011) lze personál věznic a vazebních věznic, který přichází do přímého styku s vězňenými, rozdělit takto:

- Vedení věznice (ředitel a jeho zástupci)
- Výchovní pracovníci (vychovatelé, vrchní dozorcí a dozorcí)
- Specialisté (psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, sociologové, kaplani a učitelé ve školských vzdělávacích střediscích)
- Duchovní (jak kaplani, kteří jsou zaměstnanci, tak externí duchovní)
- Pracovníci strážní a eskortní služby
- Občanští zaměstnanci
- Zdravotnický personál
- Pracovníci oddělení prevence a stížnosti

Následující odstavce se věnují personálu, který se ve věznicích podílí na resocializaci, tedy zejména výchovným pracovníkům a specialistům.

2.2.1 Vychovatel

Vychovatel odpovídá za výchovnou, vzdělávací a diagnostickou činnost. Vytváří preventivní programy zaměřené na rozvoj osobnosti a socializaci člověka, resocializaci a reedukaci. Také odpovídá za provádění cílených preventivních opatření v prostředí věznice s cílem optimalizovat vzdělávací proces. Vychovatel je metodicky veden speciálním pedagogem. (Sochůrek, 2007)

2.2.2 Speciální pedagog

Speciální pedagog je odborník, který vytváří programy zacházení a dohlíží na tým dalších odborníků v oboru: vychovatelů, pedagogů volného času, psychologů a sociálních pracovníků. Kromě zajištění resocializační a integrační činnosti odsouzeného odborně spolupracuje s ředitelem věznice na pedagogické problematice. (Veteška & Fischer, 2020, str. 439)

2.2.3 Psycholog

„Psycholog je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení.“ (Sochůrek, 2007, str. 13) Zajišťuje psychologickou diagnostiku vězňů a vypracování specifických programů zacházení pro jednotlivé odsouzené. Hodnotí jejich efektivitu při navrhování změn programu zacházení a vede vychovatele při přípravě a řízení jednotlivých činností v souladu s jejich odborností spolu s průběžným vyhodnocováním programu zacházení. (Sochůrek, 2007)

2.2.4 Sociolog

Sociologové jsou odborní zaměstnanci, kteří pracují jen v některých věznicích. Jejich náplní práce je poskytování analytické a poradenské služby ve věznici. Sledují a analyzují sociální vztahy mezi odsouzenými. (Sochůrek, 2007)

2.2.5 Pedagog volného času

Pedagog volného času je dle odbornosti a kvalifikace odpovědný za realizaci individuálních, skupinových, zájmových a sebeobslužných činností. Jeho úkolem je zapojit vězně do terapeutických, zejména ručních prací a kulturních aktivit. Pedagogem volného času se řídí metodickými pokyny speciálního pedagoga. Zajišťuje minimálně čtyři aktivity, které jsou součástí programu zacházení s odsouzenými. Tyto aktivity jsou rozdělené do celého týdne včetně víkendů. Koordinuje a udržuje skupinové volnočasové aktivity pro odsouzené ve spolupráci s ostatními zaměstnanci oddělení.

2.2.6 Kaplani

Duchovní ve věznicích jsou již tradičně vnímáni jako garanti dodržování lidských práv a humánního zacházení s obviněnými a odsouzenými. (Sochůrek, 2007, str. 18) Církevní zákon umožňuje pověřeným osobám ve věznicích provozovat duchovenské služby. Osobě odsouzené za trestný čin je tato služba nabízena v rámci programu zacházení. (Chocholáč, 2016, stránky 142-143)

Ve věznicích je umístěna kaple, kde se konají bohoslužby a rozhovory s duchovním. Odsouzení zde mohou také trávit čas studiem bible. Kaplani jsou oprávněni duchovně doprovázet nejen odsouzené, ale rovněž zaměstnance věznice, pokud o to projeví zájem. (Vězeňská duchovenská péče, 2021)

2.3 Program zacházení

Program zacházení je věznicí připravená nabídka smysluplné pracovní činnosti pro uvězněné, jejichž účelem je vězněné připravit na jejich opětovné začlenění do společnosti. Existence takových programů vychází z Evropských vězeňských pravidel a zmiňují je také vnitrostátní předpisy upravující výkon trestu odnětí svobody. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016, str. 42) Ministerstvo spravedlnosti předpokládá, že skrz kvalitní a odborné zacházení s odsouzenými dojde ke snižování recidivy. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016, str. 50)

Vhodný program zacházení je vypracován v návaznosti na komplexní zprávu o hodnocení odsouzeného, tzv. SARPO neboli souhrnnou analýzu rizik a potřeb pachatele. „*SARPO je penitenciární nástroj určený k hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených osob umístěných v typech věznic s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Používá se také u odsouzených umístěných ve zvláštním typu věznice pro mladistvé. SARPO stanovuje přesný rámec a kontext, na jejichž základě se provádí vstupní sociální, pedagogické a psychologické posouzení. Uvedené posouzení slouží ke kategorizaci odsouzených podle míry rizik a potřeb pro výběr vhodné intervence*“. (Drahý, Hůrka, & Petras, 2018, str. 12) Program zacházení pak formuluje doporučení, jak minimalizovat tato zjištěná rizika a závažné skutečnosti. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016)

Nástroje SARPO poskytují novou možnost evidence informací v době prvotního hodnocení odsouzeného. Díky těmto informacím může speciální pedagog zhotovit vhodný a individuální program zacházení pro odsouzeného. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016) Tyto informace mohou být užitečné i pro jiné subjekty, jako např. Orgán sociálně-právní ochrany dětí, Probační a mediační službu či sociální kurátory, které participují na průběhu výkonu trestu nebo s odsouzenými osobami přicházejí do kontaktu nejen před nástupem, v průběhu, ale i po výkonu trestu. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016, str. 50)

Program zacházení je rozdělen podle míry rizik a potřeb vhodné intervence na program minimálního zacházení, program standardního zacházení, program speciálního zacházení a program výstupního oddělení. (Vězenská služba České Republiky)

Pro úspěšný program zacházení s vězni je zásadní adekvátní počet kvalifikovaných odborníků a vychovatelů. Týmy zaměstnanců by měly zahrnovat speciální pedagogy, psychology, sociální pracovníky, vychovatele a dozorce. „*Konkrétní počet odborných*

zaměstnanců je uveden pouze u vychovatelů - na jednoho vychovatele spadá zpravidla nejvíce 20 odsouzených (§ 2 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb.).“ (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016)

S pachateli nelze zacházet plošně. Každý odsouzený má své osobní potřeby závislé na řadě faktorů jako je věk, délka trestu, intenzita a kvalita kontaktů s osobami mimo vězení. Při sestavování programu zacházení je nutné zohlednit specifičnosti odsouzených, tedy to, zda se jedná o mladistvé, mladé dospělé, cizince, geronty, sexuální devianty, psychopaty, či závislé na drogách či jiných návykových látkách. (Jůzl, 2017, str. 370)

Cílem programu zacházení je „eliminace rizik a současně řešení potřeb odsouzeného. Jedná se o závažné skutečnosti týkající se osobnosti, životního stylu odsouzeného a celkového kontextu páchaní trestné činnosti. Toto se uskutečňuje s ohledem na délku trestu nebo zbytku trestu odsouzeného, jeho motivaci a postoji k trestné činnosti.“ (Veteška & Fischer, 2020, str. 498)

Program zacházení se ve věznicích s ostrahou hodnotí zpravidla jednou za tři měsíce, ve věznicích se zvýšenou ostrahou se program hodnotí jednou za šest měsíců a na výstupních oddílech probíhá hodnocení jednou za dva měsíce. U programu se hodnotí například plnění jednotlivých aktivit, dodržování pořádku a kázně. (Vězenská služba České Republiky)

Programy zacházení se liší ve své efektivitě a žádný není zcela účinný. Zvolené aktivity nemusí dosáhnout svého cíle, protože ne každý odsouzený je okamžitě ochotný se na něm podílet. Často chybí ochota přijmout zodpovědnost nebo motivace se změnit. Griffiths, Dandurand a Murdoch tvrdí, že *„ti odsouzení, kteří se plně účastní svého programu zacházení, mají větší šanci uspět v reintegraci do společnosti a tedy resocializaci.“* (Griffiths, Dandurand, & Murdoch, 2007, str. 5) Faktory, které přispívají k plné účasti na programech zacházení jsou podle nich:

- vyšší úroveň vzdělání
- absence sexuálního zneužití z pozice oběti
- nižší úroveň recidivy, tedy méně zadržení či uvěznění
- nižší úroveň zlehčování či ospravedlňování trestného chování

2.3.1 Aktivity programu zacházení

Vězeňská zařízení by měla poskytovat „vzdělávání, odbornou přípravu a práci, jakož i další formy vhodných vzdělávacích, morálních, duchovních, sociálních, zdravotních a sportovních aktivit a pomoci.“ Vztah s vězni by měl směřovat k jejich sociální integraci. (Sulamanidze, 2019) Penologové a penitenciární praktici z Německa zmiňují tři pilíře zacházení s vězni – práce, vyučování a sport. (Hála, 2005, str. 125)

Petras (Petras, 2011) různé aktivity programu zacházení dělí do pěti skupin:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciální výchovné aktivity,
- zájmové aktivity a
- oblast utváření vnějších vztahů.

S přihlédnutím k výše uvedeným aktivitám potřebuje každý odsouzený program zacházení sestavený tak, aby vyhovoval jeho individuálním potřebám. V případě, že si odsouzený nevybere program z nabízeného seznamu, je pak povinen zúčastnit se minimálního programu požadovaného vězeňským řádem. (Petras, 2011, str. 103)

V rámci programu zacházení jsou během výkonu trestu posuzovány potřeby, jednání, rozhodnutí vězně a na základě těchto výsledků jsou prováděny úpravy. V případě, že odsouzený žádá o odklad výkonu trestu nebo uvažuje o podmíněném propuštění, posuzuje se kvalita splnění programu zacházení. (Černíková & kolektiv, 2008, str. 103)

2.3.1.1 Pracovní aktivity

„Odsouzení jsou zaměstnáváni podle zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a odměňování podle Nařízení vlády č. 361/2017 o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody.“ (Vězeňská služba České republiky, 2023)

Pracovní aktivity slouží jako vzdělávací a etopedický nástroj pro modifikaci vzorců delikventního chování a změnu jejich osobnosti. Pracovní dovednosti, které si mohou osvojit ve vězení, budou užitečné po jejich propuštění a zabrání možnosti opakování kriminálního chování po propuštění. Odsouzení vykonávají pracovní aktivity pravidelně, takže se učí pravidelnosti.

Práce je nejen pro odsouzeného, ale i pro společnost z ekonomického hlediska nesmírně důležitá. Za svou práci dostává odměnu, z které je následně zapláceno několik věcí. Například „výživné pro děti odsouzeného, náklady na výkon trestu odnětí svobody, případné náklady na předchozí výkon vazby, tzv. cizí pohledávky, vyplácení kapesného.“ (Hála, 2005, str. 125)

Jedinečná příležitost se v této souvislosti nabízí odsouzeným, a to v podobě vhodného využívání výchovných prostředků (odměn a trestů). Odsouzení se mohou dozvědět, že jejich řádná práce může vést k radosti a ocenění i užitku. Pracovní činnost umožňuje relaxaci, harmonizaci psychosomatických funkcí. V žádném případě nelze přeceňovat význam pracovní činnosti jako terapie, zmírnění vlivu prizonizace, nejlepšího prostředku proti nudě a nepředvídaným událostem. (Veteška & Fischer, 2020)

Dle vězeňské služby ČR se „v posledních patnácti letech zaměstnanost odsouzených ve věznicích pohybovala v průměru mezi 60 – 80 % z celkového stavu odsouzených.“ Vězni ze Stráže pod Ralskem vykonávají pracovní činnost například „v pekárnách, ve výrobě svítidel, výrobě krmiv pro domácí zvířata, ve sklářském průmyslu, ve firmě zaměřené na recyklaci domácích spotřebičů, pro Českou poštu třídí poštovní zásilky, provádí stavební práce nebo zajišťují různé druhy úklidových prací.“ Podle vězeňské služby Stráže pod Ralskem se zaměstnanost z celkové počtu odsouzených pohybuje v rozmezí 55 – 60 %. (Vězeňská služba České republiky, 2023)

2.3.1.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání vězňů je v současném pojetí penitenciární péče důležité. Primárním účelem výchovy je zvýšit pravděpodobnost pozdějšího opětovného začlenění odsouzeného do společnosti, rozvinout jeho mravní vlastnosti a změnit jeho chování do společensky přijatelných či žádoucích forem. Vzdělávací aktivity jsou zařazeny do programu zacházení. Vzdělávací nabídky umožňují odsouzeným se věnovat vzdělávání a osobnímu rozvoji na základě svých zájmů a speciálních požadavků.

Vzdělávání je organizované nebo monitorované pracovníky vězeňské služby. Cílem je například dokončení základního vzdělání nebo i profesní příprava na povolání. Zahrnuje vzdělávání prostřednictvím korespondenčních kurzů a vzdělávání prostřednictvím základních, středních a vysokých vyšších odborných škol České republiky. (Černíková & kolektiv, 2008)

Účast ve vzdělávacích programech před propuštěním pomáhá snížit míru recidivy, zvyšuje sebevědomí, vytváří příležitosti k zaměstnání a pomáhá zvýšit potenciál výděлку.

(PlanStreet, 2022)

2.3.1.3 Speciálně výchovné aktivity

Speciálně výchovné aktivity se poskytují ve všech odděleních věznic. Především se poskytují v oddělení pro výkon trestu, které se zaměřuje na specifická rizika a potřeby odsouzených, např. agrese a násilí, snížené kognitivní schopnosti nebo závislost.

Psychologové, pedagogové či terapeuti zajišťují speciálně výchovné aktivity programu zacházení, které jsou individuálně a kolektivně zaměřeny na odsouzeného. (Petras, 2011) Poskytují cílené sociálně právní poradenství, například ve formě nabídky výcvikových programů pro nezaměstnané. Poskytují poradenství při hledání zaměstnání. Dále nabízí terapeutické programy, které se zaměřují především na sociální výcvik, psychoterapii, arteterapii a pohybovou arteterapii. Také je zde zahrnutý například trénink zvládnání vlastní agresivity. (Petras, 2011)

2.3.1.4 Volnočasové zájmové aktivity

Volnočasové aktivity jsou často podpůrnou součástí programu zacházení, zvláště pokud nemohou být aplikované pracovní aktivity. Tyto aktivity mají za cíl změnit životní styl odsouzených po propuštění tím, že je naučí aktivně a smysluplně využívat volný čas. Cílem je ale také u vězňů udržet psychické a fyzické zdraví.

Organizování a vedení zájmových aktivit zahrnuje širokou škálu aktivit individuálního nebo skupinového charakteru, které jsou vedeny a připravovány odborníky s cílem rozvíjet u odsouzených schopnosti, znalosti a sociální dovednosti nezbytné k realizování integrované funkce trestu odnětí svobody.

Několik kriminologických studií potvrzuje, že pasivní trávení volného času hraje podstatnou roli ve vývoji kriminality. (Petras, 2011) V nabídce jsou volnočasové aktivity esteticko-výchovného charakteru. Vězni mohou navštěvovat různé kroužky – řezbářský, modelářský, hudební, pěvecký, čtenářský, výtvarný, keramický, dramatický, kroužek šití, vyšívání, pletení či chovatelství. Nabízeny jsou i aktivity sportovního a tělovýchovného charakteru. (Jůzl, 2017)

Prokázaný pozitivní dopad na duševní zdraví, především na zlepšení emoční a sociální inteligence, má i kontakt se zvířaty. V Norsku mají vězni k dispozici v nabídce programu psí terapie. Vězni se učí, jak se starat o psy, kteří nemají domov. Mají na starosti jejich výcvik poslušnosti a agility. Tato terapie má pozitivní stránky nejen pro psy, jelikož mohou po výcviku najít nové domovy, ale i pro vězně, u kterých se rozvíjí sociální dovednosti. (EEA Grants, 2015)

Realizovaný a jedinečný projekt s názvem Tlapka v dlani je i v České republice a to konkrétně v otevřené věznici Jiřice. Vězni se starají a vychovávají štěňata, ze kterých budou v budoucnosti vodící psi pro nevidomé. „*Vězni se od roku 2019 postarali už o deset psů.*“ Vedoucí otevřené věznice v Jiřicích Hana Prokopová připomíná, že projekt má i terapeutický rozměr. „*Každý odsouzený, který je určený jako hlavní pečovatel, k němu přilne. V roce věku, když mu toho pejska odebíráme, tak se může vcítit do pocitu oběti. On ho za rok považuje za svůj majetek a my mu ho vezmeme.*“ (iRozhlas, 2024)

2.3.1.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Pro odsouzené je velmi podstatné zachovávání vztahů zejména s rodinou a přáteli. Zprostředkování kontaktů s nimi probíhá především formou korespondence, návštěv, příjmu balíčků, použití telefonu, či možnost povolení opustit věznici v souvislosti s návštěvou. (Motejl, a další, 2010) Takto mohou odsouzení budovat, zachovávat nebo posilovat sociální vazby a dovednosti mimo věznici, které jim po propuštění umožní lépe se začlenit zpět do společnosti. (Petras, 2011)

Odsouzení, kteří nemají žádné sociální vazby mimo věznici a mají pocit osamocení, mohou využít nabídku dobrovolníků. Za odsouzenými dochází v rámci pastoračních návštěv i duchovní registrovaný církví. (Jůzl, 2017) „*Kaplaní a dobrovolníci celkově naváží kontakt s 20-30 % obviněných a odsouzených, s 5-10 % pracují systematicky a dlouhodobě. Jejich činnost spočívá zejména v individuálních rozhovorech a ve vedení skupinových aktivit.*“ (Vězeňská služba ČR)

Od roku 2010 existuje i služba s názvem Dopisování s odsouzenými, do které se může dobrovolník zapojit na stránkách Mezinárodního vězeňského společenství. „*Dopisování je ze strany dopisovatele anonymní a soukromí dopisovatele je přísně chráněno. Mělo by být vedeno v přátelském duchu – jako mezi kamarády.*“ (Dopisování s odsouzenými) Dále

mohou odsouzení využít návštěvu vězeňské knihovny, četbu denního tisku, sledování televize. (Jůzl, 2017)

2.3.1.6 Minimální program zacházení

Odsouzenému je stanoven minimální program zacházení v případě, že si odsouzený nevybere z žádné z alternativ programů. Paukertová, J. a kol. uvádí, že „*odsouzený má mít možnost zvolit si z těch programů, které správa věznic považuje za vhodné. Pokud si žádný z těchto programů nezvolí, účastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem věznice.*“ (Sochůrek, 2007, str. 44) Minimální program zacházení je stanoven v celkovém rozsahu dvaceti hodin týdně. Odpovědný za realizace je speciální pedagog. Aktivity, které jsou v programu obsaženy jsou pedagogicky a organizačně řízeny zaměstnanci věznice. (Jůzl, 2017)

3 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Postpenitenciární péče je důležitým prostředkem k prevenci páchaní trestné činnosti. (Vězeňská duchovenská péče ČR, 2024) Jedná se o oblast sociální péče, která se zaměřuje na pomoc osobám po trestním řízení a výkonu trestu odnětí svobody. Obsah a rozsah této péče je trvale řízen sociální politikou státu. (Černíková & kolektiv, 2008)

„Základním cílem postpenitenciární péče je reintegrace člověka, tedy začlenění člověka do skupiny, ze které byl spácháním trestné činnosti a uvězněním vyřazen.“ (Raszková & Hoferková, 2014, str. 110) Nejčastěji se jedná o pomoc při hledání bydlení, poskytnutí finančního nebo odborně sociálně právního poradenství, pomoc při začleňování do společnosti a hledání zaměstnání. (Raszková & Hoferková, 2014)

Podle Sochůrka je podstatné, aby penitenciární péče souvisle přecházela v postpenitenciární péči. Zahájení postpenitenciární péče zmírňuje riziko šoku ze svobody po dlouhém trestu odnětí svobody. (Sochůrek, 2007)

Podle Netíka a kol. (Netík, Netíková, & Hájek, 1997, str. 46), postpenitenciární péči můžeme rozdělit na:

- Nucenou, která je obvykle vymezená zákonem a v určité míře nadále propuštěného omezuje. Zde patří například probace, parole nebo ambulantní ochranná léčba.
- Dobrovolnou, která je založená na dobrovolném rozhodnutí klienta o zahájení či ukončení kontaktu s pracovníky. Zde patří například docházení do nízkoprahového centra nebo využívání služeb charitativních organizací.

Šance na úspěšnou reintegraci a opuštění kriminální kariéry podle Netíka a kol. souvisí s řadou charakteristik. Například mladí prvotrestaní bez poruch chování v anamnéze, po krátkodobém trestu a s bohatšími a nenarušenými sociálními vazbami mimo vězení mají větší šanci se resocializovat. Pozitivní roli také hrají pevné a kvalitní pracovní návyky, motivace a absence závažnějších poruch osobnosti. (Netík, Netíková, & Hájek, 1997, str. 48)

3.1 Faktory ovlivňující resocializaci

Když vězeň přechází z trestu odnětí svobody na svobodu, jde o velmi obtížnou životní situaci. Přestože je pro vězně život na svobodě velmi očekávaný a vysněný, neexistuje

žádná záruka, že se odsouzený bude moci do společnosti znovu začlenit. Pro člověka, který byl několik měsíců nebo i let izolován od společnosti, jsou návrat do společnosti a požadavky každodenního života náročné. Program postpenitenciární péče slouží k tomuto, aby lidem v této situaci pomohl. Program postpenitenciární péče je systém podpory pro lidi, kteří se vrátili z vězení do společnosti, i pro ty, kteří byli odsouzeni k jinému trestu než k trestu odnětí svobody.

Podle Ministerstva spravedlnosti je nežádoucí, aby *„osoba propuštěná z výkonu trestu odnětí svobody opustila vězeňské zařízení s několika stokorunami v kapse, bez jakéhokoliv zázemí, do něhož by se mohla vrátit a s žádnou reálnou představou o tom, jak se v následujících dnech postará o zajištění základních potřeb.“* (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016, str. 118) Z důvodu ochrany společnosti před opakovaným pácháním trestné činnosti je nezbytné takovým osobám poskytnout pomoc v rámci postpenitenciární péče.

„Míra recidivy je v ČR v současné době 70 %, což znamená, že po propuštění se zpátky do vězení vrací téměř tři čtvrtiny propuštěných.“ (Cysař, 2019) Snížení recidivy prospívá na jedné straně jednotlivcům tím, že jim pomáhá k navrácení se zpět do společnosti k úspěšnějšímu a plnohodnotnějšímu životu. Na druhé straně je také velkým přínosem pro společnost tím, že snižuje míru kriminality a náklady na zdravotní péči a věznění. (PlanStreet, 2022)

Postpenitenciární péče se vyplatí *„nejenom z finančního pohledu úspor vysokých nákladů vynakládaných na odsouzeného, který se vrací do výkonu trestu, ale především z hlediska ochrany zájmů společnosti před kriminalitou a snížení počtu potenciálních obětí trestné činnosti.“* (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016, str. 118)

Bezprostředně po dokončení trestu začíná pro jedince nejrizikovější období. Při návratu do společnosti je pro odsouzeného nezbytné naučit se vyrovnat s realitou, neboť může vzniknout kulturní šok v důsledku změn v normách a očekáváních společnosti.

Odsouzení se mohou potýkat s problémy při přizpůsobení se novým podmínkám a při obnově svého života po době, kdy byli od společnosti odděleni. V této době je klíčové si najít práci, znovu získat vztahy s rodinou a přáteli i zvládnout odmítání ze strany společnosti. Pobyt ve vězení je totiž společností vnímán negativně a není snadné se nálepky vězněného člověka zbavit. Společnost od dříve vězněných jedinců očekává v budoucnu negativní chování. Mnoho lidí věří, že si vězni nezaslouží respekt ani pomoc,

protože si za svou situaci mohou sami. Lidé obecně nevěří, že by se vězni mohli změnit a žít lépe. Potrestaní lidé mají kvůli nálepce trestaného člověka potíže s adaptací na nové prostředí, problémy s nalezením práce nebo bydlení. (Španková, 2013, str. 98)

Odsouzení je emocionálně velmi náročný proces. Rodina může cítit zklamání a hněv z odsouzení. Proto někdy odsouzeného zcela odmítne, a tak se rozpadne jeho či její manželství. Odsouzený člověk, který nemá dostatečné zázemí, může mít po návratu do společnosti komplikace při resocializaci. Zázemí, které zahrnuje podporu rodiny a přátel, či zaměstnání, může být klíčové pro úspěšnou resocializaci. Odsouzení často potřebují podporu v hledání bydlení, zaměstnání a budování nových zdravých vztahů. (Španková, 2013, str. 43)

3.1.1 Vzdělání

Podle statistických údajů Vězeňské služby ČR má více než polovina všech odsouzených *„pouze základní vzdělání nebo základní vzdělání ani nedokončila. Další třetina jsou vyučení bez maturity. Maturitu má desetina odsouzených a vysokoškoláků jsou v českých věznicích jen necelá 2 procenta.“* (Černý, 2023)

Ve srovnání s běžnou populací v České republice je tak úroveň vzdělání vězňů podstatně nižší a představuje překážku při snaze se znovu zařadit do společnosti po výkonu trestu. Pittaro podobně komentuje úroveň vzdělání vězňů v USA a říká, že *„většina bývalých vězňů nemá životaschopné, obchodovatelné pracovní dovednosti nebo dostatečnou gramotnost k získání výdělečné práce.“* (Pittaro, 2018)

3.1.2 Věk

Proces reintegrace do společnosti po výkonu trestu je pravděpodobně obtížný pro každého. Pro staršího člověka je ale takové opětné začleňování do společnosti navíc spojené s problémy souvisejícími se stárnutím. Mezi odsouzenými v České republice byli zastoupeni k 31.12.2022 lidé starší 60 let – z grafu lze vyčíst, že takových starších odsouzených bylo v českých věznicích okolo 600. Osmi z nich bylo dokonce více než 80 let. (Černý, 2023)

Podle Yeagera (Yeager, 2012) je věk obvykle velkou překážkou při přechodu z vězení na svobodu, zvláště v případě delšího trestu odnětí svobody. Penitenciární i postpenitenciární péče je založená na důvěře, motivaci a poskytování pomoci při překonávání překážek

spojených s resocializací a reintegrací do společnosti. Vytváření důvěry a terapeutického vztahu s někým, kdo je v pokročilém věku a žil několik let ve vězení, tak vyžaduje více času a trpělivosti než u osob mladších.

3.1.3 Rodina

Studie ukazují, že vězni, kteří během výkonu trestu udržují kontakt a spojení se svými rodinami, mají nižší míru recidivy po propuštění než ti, kteří vazby s rodinou neudržují. Jakmile se odsouzení vrátí zpět do společnosti, jsou závislí na rodinných příslušnících a musí překonat roky omezeného kontaktu. Rodina jim pomáhá se přizpůsobit změnám v režimu dne, který už není kontrolovaný penitenciárními pracovníky.

Podle Urban Institute Justice Policy Center (Simmons University, 2016) si těsně před propuštěním 82 procent odsouzených v USA myslelo, že bude snadné obnovit rodinné vztahy. Po návratu do rodinného prostředí pak ale více než polovina uvedla, že to bylo náročnější, než si mysleli.

Někteří vězni ale sociální vazby s rodinami či přáteli během pobytu ve vězení ztratí. Rodina může odsouzeného kvůli pobytu ve vězení odmítnout nebo se jí/mu kvůli odloučení rozpadne manželství. Odsouzený člověk, který nemá dostatečné zázemí, má často problémy s resocializací. (Španková, 2013)

Proces resocializace odsouzeného je náročný i pro rodinné příslušníky, protože pro ně představuje návrat dříve vězněného člena rodiny nejen finanční ale i emoční zátěž. (Simmons University, 2016)

3.1.4 Nezaměstnanost

Mnoho zaměstnavatelů odmítá zaměstnat někoho s trestní minulostí. (Pittaro, 2018) Navíc má řada vězňů málo pracovních zkušeností a nízkou kvalifikaci, což ztěžuje po propuštění nalezení vhodných pracovních nabídek.

Zájem zaměstnavatelů o propuštěného vězně obvykle vzroste až poté, co zaměstnavatelé zjistí, že trestný čin nebyl násilný. Pokud trestný čin souvisel s drogami a propuštěný prokáže, že již není závislý a získal ve věznici či mimo ni relevantní pracovní zkušenosti, zaměstnavatelé se tolik integraci bývalých vězňů nebrání. (Simmons University, 2016)

Zaměstnání vězňů po propuštění hraje důležitou preventivní roli ve vztahu k recidivě. Výzkumy ukazují, že pravděpodobnost recidivy klesá v závislosti na legitimitě nalezené práce, zvláště pokud jde o práci kvalitnější a s vyšší mzdou. U bývalých vězňů bez legitimních pracovních příležitostí je recidiva větší. *„Užitečnost držení legitimních pracovních míst byla vysvětlena aplikací teorie sociální kontroly, která předpokládá, že práce funguje jako neformální mechanismus sociální kontroly.“* (Griffiths, Dandurand, & Murdoch, 2007, str. 20)

3.1.5 Drogová závislost

U jedinců, kteří se dopouštějí trestných činů a vstupují do systému trestní justice a do věznic, se objevuje větší riziko užívání návykových látek a škodlivější vzorce chování než u běžné populace. Více jak polovina odsouzených v České republice užila před nástupem do vězení nelegální drogu aspoň jednou v životě. (Černý, 2023)

Užívání a problémy spojené s návykovými látkami mají podstatný vliv na páchání trestné činnosti i na recidivu. Například majetkové trestné činy se objevují u jedinců užívajících drogy především za účelem jejich financování. (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2022).

Věznice pak často hrají důležitou roli při intervenci související s drogami a při jejich odvykání. (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2022) Vhodná zdravotní péče a protidrogová léčba může recidivu propuštěných vězňů redukovat. (The United Nations Office on Drugs and Crime, 2008)

3.1.6 Zadluženost

Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody jsou často zadlužené. Jejich míra zadlužení se v průběhu výkonu trestu často ještě zvyšuje. Zadlužení může významně ovlivnit šance na resocializaci a úspěšné znovuzачlenění do společnosti. *„Dluhy má podle průzkumů 87 % odsouzených. U některých je velmi obtížné z důvodu nízké úrovně finanční gramotnosti a výše dluhů problémy vyřešit. A faktem je, že finanční problémy jsou jedním z nejvyšších rizikových faktorů, které mají vliv na páchání či recidivu trestné činnosti.“* (Česká justice, 2021)

Podle Cysaře (Cysař, 2019) je finanční situace jedinců bezprostředně po propuštění z vězení často neúnostná. Propuštěný má obvykle jen omezené finanční prostředky a často

nemá zařízené ubytování ani práci. Na bydlení je potřeba záloha. Na výdělek ze zaměstnání se musí několik týdnů čekat. Lidé s dluhy často „svou bezvýhodnou situaci řeší krádeží nebo se dopustí jiného přečinu, a následně se vrací zpět za mříže.“ Problém zadlužení je faktorem, který přispívá k opakovanému páchání trestné činnosti.

Podle svědectví uvedených v Advokátním deníku jsou podle několika odsouzených „*dluhy ve věznicí velké téma. Vylezete ven a exekutoři na vás naskáčí.*“ Pro jednu z vězňů je jedinou možností nového začátku vyhlášení insolvence. Říká, že: „*od nuly se to zvládnout dá, ale když člověk musí začínat od mínusu, tak je to skoro nemožné. Je strašně jednoduché sklouznout zpět k trestné činnosti, což je bohužel často jediný způsob, jakým si peníze dokážeme obstarat.*“ (Advokátní deník, 2021)

Existuje řada faktorů, které stojí úspěšné resocializaci v cestě. Recidiva je v České republice častým jevem. Téměř polovina vězňů k 31.12.2022 byla ve výkonu trestu odnětí svobody tři a vícekrát. (Černý, 2023) „*Opakovaným návratům většiny vězeňské populace do výkonu trestu odnětí svobody je nezbytné zabraňovat intenzivním společným úsilím státních i nestátních subjektů, směřovaným do odstranění základních překážek resocializace pachatelů trestné činnosti po odpykání trestu.*“ (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016, str. 118)

3.2 Kontinuální sociální péče

Kontinuální sociální péče je péče, která se zaměřuje na práci s klientem a to ve všech etapách trestního řízení, bez ohledu na to, jestli je klient ve vazbě či nikoli. Jejím cílem je vybudovat socioterapeutický vztah s klientem a to tak, aby byl v konečném důsledku posílený kladný sociální vztah k okolí a nenastala sociální izolace odsouzeného. Poskytuje odsouzenému pomoc při řešení jeho problémů a to s maximálním předstihem před propuštěním. (Černíková & kolektiv, 2008). Dnes jsou pachatelé v rámci výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu vazby pravidelně zařazeni do kontinuálního procesu sociální péče.

Myšlenka kontinuální sociální péče přišla ze strany sociálních kurátorů na počátku 90. let po amnestii prezidenta republiky. Jednalo se zejména o poskytování sociální pomoci pachatelům v průběhu trestního řízení a po jeho skončení. Spolupráce sociálních kurátorů a tehdejších zaměstnanců nápravných zařízení už probíhala. Avšak postrádala systémový charakter a věnovala pozornost realizaci pouze tzv. předvýstupních besed. Individuální

přístup k odsouzeným přicházel spíše na podnět sociálních pracovníků věznic a kurátorů. V rámci kontinuální sociální péče je nezbytná úzká spolupráce sociálních pracovníků vězeňské služby ČR s kurátory pro mládež, sociálními kurátory obecních úřadů s rozšířenou působností nebo centrem sociální prevence.

Podle Černíkové a kol. (Černíková & kolektiv, 2008) hraje kontinuální sociální péče pozitivních rolí při resocializaci vězňů. Umožňuje jedinci snadnější začlenění do společnosti po výkonu trestu. Díky terapeutické práci jedinec nabývá lepšího porozumění toho, z jakého důvodu byl v konfliktu se společností a jednal asociálně, což vedlo k jeho trestné činnosti a uvěznění. Jedinec se také učí novým sociálním návykům, které mu mohou pomoci předcházet nebo zmírnit konflikt a odolávat vlivům negativních jevů. Mezi negativní jevy může patřit například alkoholismus nebo drogová závislost, se kterými se jedinec dříve potýkal. Samozřejmě, samotné poskytování takové péče nestačí. Jedinec musí mít vůli a disciplínu se negativním vlivům vzepřít a znovu do závislosti na alkoholu nebo jiných návykových látkách nespadnout, i když bude v kolektivu lidí, kteří takovou závislostí trpí.

Kontinuální sociální péče také podporuje a motivuje jedince k hledání smyslu života, k hledání jeho hodnot, motivů a perspektiv. Tato péče minimalizuje a zabraňuje rozvoji sociální izolace odsouzených tím, že je podporuje v tom, aby udržovali nebo si vytvářeli prospěšnější vztahy mimo věznici. Díky kontinuální sociální péči se jedinec obvykle lépe adaptuje na nároky společnosti při sociální reintegraci. Kontinuální sociální péče snižuje pravděpodobnost recidivy.

Černíková a kol. (Černíková & kolektiv, 2008, str. 219) kontinuální sociální péči dělí na:

- a) Penitenciární sociální péči, která probíhá ve věznici při výkonu vazby nebo výkonu trestu pod vedením sociálního pracovníka vězeňské služby a vztahuje se k připravovanému nebo probíhajícímu procesu resocializace.
- b) Ranou pomoc a následnou pospenitenciární péči, která pomáhá obviněným a následně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody a je poskytována sociálními kurátory. Jejím cílem je snížit negativní důsledky výkonu vazby a připravit odsouzeného na pobyt mimo věznici.

3.3 Postpenitenciární pracovníci

Když někdo porušuje určitá společenská pravidla a hodnoty, dopouští se kriminálních činů, lze to chápat jako sociální selhání. Postpenitenciární pracovníci pomáhají jedincům skrz resocializační činnosti tak, aby k podobnému sociálnímu selhání nedocházelo.

Této sociální podpory se pachatelům trestných činů dostává především od sociálních pracovníků a sociálních kurátorů pro dospělé.

3.3.1 Sociální pracovník

Sociální pracovník v rámci postpenitenciární péče pomáhá člověku, který byl obviněn nebo odsouzen, zorientovat se a najít způsoby, jak rozvíjet dobré vztahy s nejbližšími a se svou komunitou, včetně rozvíjení pozitivnějšího vztahu ke společnosti a jejím normám. Odsouzenému nebo obviněnému je nápomocen při řešení jeho sociální situace, podněcuje jej k sociálnímu pokroku v jeho životě. Povzbuzuje své klienty, aby se vypořádali se svými sociálními problémy.

V prvních dnech sociální pracovník pomáhá propuštěné osobě najít práci, začlenit se do sociálního prostředí. Nabízí mu právní pomoc v oblasti pracovního práva a sociálně právních záležitostí. Je možné poskytnout i finanční pomoc. (Sochůrek, 2007, str. 61) Hála uvádí, že *„sociální pracovník by měl dohlédnout na to, aby vězeň opouštěl věznici s platným občanským průkazem, měl zajištěné bydlení a práci, a aby byl schopný si tyto základní činnosti obstarat sám.“* (Hála, 2005, str. 61)

Podle Černíkové a kol. (Černíková & kolektiv, 2008) sociální pracovník *„získává a ověřuje informace a poznatky, které jsou důležité pro vypracování sociální anamnézy.“* Zaměřuje se například na sociální vztahy v rodině, dosažené vzdělání, sociálních vztahy v širším sociálním prostředí klienta, úroveň sociální vyzrálosti, způsob řešení náročných životních situací. Zjišťuje, jaké podmínky a faktory ovlivnily sociální vývoj obviněného nebo odsouzeného. Sociální pracovník při hledání podnětů k pozitivní změně chování spolupracuje nejen s rodinou ale i se sociálním kurátorem a organizacemi, které mohou být propuštěnému nápomocné při hledání ubytování a zaměstnání. Sociální pracovník zprostředkovává první kontakt klienta s kurátorem. *„Podněcuje jedince k pozitivnímu rozvíjení sociálních dovedností.“* (Černíková & kolektiv, 2008, str. 221)

Vedle toho jsou klientovi nabízeny i různé podpůrné terapeutické aktivity: rodinná terapie, sociální výcvik, poskytovány kontakty na neziskové organizace nebo charity, zabývající se např. pomocí drogově závislým nebo propuštěným z výkonu trestu. Účinnost takových aktivit na resocializaci je závislá v rozhodující míře na motivovanosti propuštěného. (Sochůrek, 2007, str. 61)

3.3.2 Sociální kurátor pro dospělé

Sociální kurátoři pomáhají klientům v průběhu trestního řízení i po jeho skončení, tedy ve výkonu trestu odnětí svobody, ve vazbě a na svobodě. Jedná se o pracovníky sociálních odborů městských úřadů, kteří zodpovídají za sociální pomoc dospělým s problémy sociální integrace. Jejich primárním zaměřením je poskytování sociální služeb sociálně nepřizpůsobeným dospělým občanům, včetně občanů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Černíková a kol. doplňují seznam nepřizpůsobených dospělých o občany, proti nimž je vedeno trestní řízení nebo jim byl výkon trestu podmíněně odložen, dále o občany závislé na alkoholu nebo jiných drogách, o občany žijící nedůstojným způsobem života a občany propuštěné ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti. (Černíková & kolektiv, 2008, str. 222)

Klienti mohou na základě svých zájmů požádat o pomoc kurátora. Podle aktuálního zákona není návštěva či pomoc sociálního kurátora povinná. „*K sociálnímu kurátorovi nikdo jít nemusí, pokud nechce. Avšak pokud člověk po výstupu z vězení řeší problémy jako je bydlení, práce, nedostatek financí, dluhy a podobně, může od sociálního kurátora dostat minimálně užitečné rady.*“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009)

Sociální kurátor o možném klientovi získá informace prostřednictvím vězeňské služby o pobytu klienta ve věznici. Zařazení závisí na seznamu odsouzených vedených na výstupních odděleních jednotlivých věznic, které sociálním kurátorům pravidelně poskytují jednotlivé věznice spolu s aktuálními informacemi o případných změnách.

Sociální kurátoři mohou vybírat z mnoha přístupů a metod sociální práce při pomoci svým klientům. „*Kritériem volby je adekvátnost metody či přístupu k povaze klientova problému a celé jeho životní situace, ale také k pracovním podmínkám a osobnosti samotného sociálního kurátora. Při volbě metod a postupů by měl sociální kurátor vycházet ze*

soudobé sociální práce, která klade důraz na pomoc s využitím a mobilizací zdrojů a silných stránek nejen klienta, ale i jeho prostředí.“ (Gojová, 2009, p. 213)

Je důležité, aby preventivní činnosti prováděné v postpenitenciární fázi úzce souvisely s činnostmi prováděnými v předchozí fázi. Je důležité pracovat s klienty, kteří rozumí sami sobě, uvědomují si své problémy a snaží se je řešit. Je pravděpodobnější, že se na svět a požadavky, které jsou od nich očekávány, dívají z realističtější perspektivy.

3.4 Subjekty kontinuální sociální péče

Občanské, církevní a charitativní organizace a sdružení získala po roku 1989 větší možnosti obohatit sociální pomoc, kterou dosud převážně poskytoval stát. To vedlo k rozvoji různých typů sociálních služeb zaměřených na potřeby různých sociálních skupin. V průběhu let se však stále více ukazuje, že pouhé nadšení a aktivita nemohou vést k efektivnímu fungování a poskytování sociálních služeb.

Pro poskytování odborné péče a sociální pomoci je klíčové, aby měl člověk znalosti a dovednosti pro navázání kontaktu s klienty. Schopnost navázat kontakt s klienty i znalosti a dovednosti pro řízení sociálních služeb a sociální pomoci, tedy profesionalita, jsou při poskytování sociální pomoci nepostradatelné. (Černíková & kolektiv, 2008, str. 225)

Subjekty, které poskytují sociální pomoc, je možné členit podle toho, jaký druh pomoci poskytují (Černíková & kolektiv, 2008, str. 225):

- Materiální pomoc jako šatstvo nebo jídlo poskytují například charitativní organizace adventistické církve ADRA, Česká katolická charita, Český Červený kříž nebo SOS Centrum Diakonie Českobratrské církve evangelické.
- Poradenskou pomoc v nouzových a krizových situacích nabízí například Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi, Centrum Diakonie Českobratrské církve, Společnost na pomoc pronásledovaným a vězněným, společnost Podané ruce, Domov Matky Terezy, nadace Klíč nebo Středisko křesťanské pomoci mladým v krizi EXODUS. Pro poskytování poradenské pomoci jsou využívána ve velkém měřítku i státní zařízení, například krizová centra psychiatrických klinik nebo Regionální institut ambulantních psychosociálních služeb RIAPS.

- Sociální péči, která zahrnuje stravování, osobní hygienu, ubytování, zdravotní péči i integrativní program poskytují například azylové domy, Armáda Spásy nebo Naděje

3.5 Probační a mediační služba

V rámci probační a mediační činnosti se hledají efektivní a společensky prospěšná řešení konfliktů souvisejících s trestnou činností. „*Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.*“ (Probační a mediační služba, n.d.)

Podle Valery mají probační úředníci a další zaměstnanci v systému trestní justice jedinečnou pozici, aby pomohli propuštěným navázat úspěšnou spolupráci s dalšími institucemi. (Valera, 2017) Probační úředníci fungují jako tzv. institucionální kotvy, když propuštěným z nápravných zařízení poskytují kritický základ pro zlepšení jejich situaci. Vzhledem ke stigmatu spojenému s uvězněním je pro pachatele, kteří se vracejí z vězení, obtížné si zajistit bydlení, najít zaměstnání a být výdělečně činný, případně vyhledávat příležitosti ke vzdělání. Probační úředníci skrze svoji počáteční podporu a služby poskytují různé institucionální a komunitní kontakty pro propuštěné, což jim umožňuje zakotvit v komunitě. (Valera, 2017, str. 17)

Podle Vetešky (Veteška, 2015) mají probační a mediační služby tři hlavní cíle:

- Integraci pachatele, kdy je cílem začlenění pachatele do společnosti a zabránění dalšího páchaní trestné činnosti. Smyslem integrace je navrácení respektu obviněným v rámci právního stavu společnosti a rozvoj vlastní jejich osobnosti a schopnostem.
- Participaci poškozeného, jejímž cílem je pomoc obětem trestných činů skrz poradenství a psychosociální podporu. Probační a mediační úředníci usilují o participaci oběti v rámci procesu vlastního odškodnění proto, aby se cítila bezpečně, mohla znovu důvěřovat soudnímu systému a znovu získat pocit integrity.

- Ochranu společnosti, kdy probační a mediační služby hrají důležitou roli při řešení konfliktů a zmírňování rizikových situací spojených s trestním řízením, účinného zajišťování výkonu alternativních trestů a ukládaných opatření.

3.6 Resocializační programy

Prostředky penitenciární a postpenitenciární péče fungují nejlépe, pokud mezi nimi existuje propojení. Pracovníci v České republice se při hledání nejlepší metody práce s pachateli inspirovali v zahraničí prosazovanými resocializačními programy.

Resocializační program s názvem **Zastav se, zamysli se a změň se – 3Z** je program, na kterém se podílí tým vězeňských a probačních pracovníků ve Věznici Pardubice. Tento program byl prosazovaný za pomoci lektorů z Anglie podle jejich programu "Stop, Think and Change".

Tento program je nyní součástí standardizovaných programů. Má za cíl po dobu tří měsíců poskytnout odsouzenému pomoc přemýšlet nad svým trestným činem, jeho dopady, ale také nad tím, co ho k trestnému činu vedlo. Program také usiluje o to, ukázat odsouzeným možnosti, které je odvedou od páčání další trestné činnosti. Odsouzení se v rámci kognitivně behaviorální terapie zaměřené na změnu jejich postojů formou hry, neobvyklých cvičení a úkolů učí zvládat různé životní situace. „*Učí se alternativnímu myšlení, plánování a domýšlení důsledků svého jednání, seznamují se s asertivními a relaxačními technikami, ale i metodami, s nimiž by lépe dokázali ovládat své emoce.*“ (Vězeňská služba České republiky, nedatováno)

Tento program má mezi vězni velkou odezvu a zájem o něj stoupá. Bohužel z kapacitních důvodů není možné všechny zájemce do programu přijmout. Po úspěšném absolvování programu dostane odsouzený certifikát a závěrečnou zprávu, která je přiložená k případné žádosti o podmíněčné propuštění.

Program **Vnímám i Tebe** byl také vytvořen na základě inspirace ze zahraničí podle tzv VIIT - Victim impact training. Cílem tohoto programu je, aby si pachatelé uvědomili své kriminální chování a jeho následky. Snahou je přispívat k empatii a k odpovědnosti vůči obětem trestných činů. Program se také snaží s odsouzenými najít vhodnou kompenzaci či náhradu. „*Pachatelé by měli porozumět tomu, že každý čin se promítá do životů ostatních lidí, a že jejich oběti se potýkají s často velmi závažnými následky.*“ (Vězeňská služba

České republiky, n.d.) Tento program se nezaměřuje na následky pro oběti samotné, ale i pro jejich blízké a okolí, včetně rodiny a blízkých pachatele.

Příkladem programu pro mladistvé pachatele je program s názvem **Punkt Rodina**. Snahou tohoto programu je u mladistvých podpořit jejich silné stránky a motivovat je ke změně, minimalizovat rizikového chování, naučit je nové strategie jako prevenci případné recidivy. (Probační a mediační služba, nedatováno)

Hlavním rysem těchto resocializačních programů je kromě prevence recidivy blízká spolupráce mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče. Návaznost pomoci odsouzeným ve věznicích i po jejich opuštění je jejich předpokladem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 REALIZACE VÝZKUMU

V teoretické části jsme se zabývali teoretickými východisky a základními pojmy, které se vztahují k sociální pedagogice a jejím vztahu k resocializaci vězňů. Dále jsme popsali prostředky a pracovníky zapojené do resocializace vězňů v rámci penitenciární a postpenitenciární péče. Teoretická část je základním východiskem pro tuto praktickou část.

V praktické části se zaměříme na vymezení výzkumného problému, dále na výzkumné šetření, analýzu dat a její interpretaci a uvedeme doporučení pro praxi. Na základě výzkumných cílů a výzkumného souboru byl pro ověření existujících teoretických východisek zvolen kvantitativní výzkum.

4.1 Výzkumný problém

Recidiva je závažným problémem v České republice. „*Míra recidivy je v ČR v současné době 70 %, což znamená, že po propuštění se zpátky do vězení vrací téměř tři čtvrtiny propuštěných.*“ (Cysař, 2019) Tato skutečnost má řadu negativních dopadů na společnost, ať už se jedná o stav bezpečnosti a ochrany lidí před trestnou činností nebo o finanční náklady na vězeňskou službu, které jdou ze státního rozpočtu.

Resocializace vězňů v rámci penitenciární a postpenitenciární péče má za cíl recidivě předcházet a pomocí specializovaných programů zacházení a resocializačních programů, které aplikují postupy sociální pedagogiky, vychovávat a učit odsouzené novým vzorcům chování, které je odvedou od trestné činnosti a k přijetí norem chování platných ve společnosti.

Předchozí kapitoly představily existující systém a programy resocializace. Otázkou je, zda jsou tyto systémy a programy účinné a zda přispívají k omezení recidivy a k resocializaci pachatelů trestné činnosti. Tato práce se tedy zaměřuje na objasnění pohledu pracovníků zapojených do penitenciární a postpenitenciární péče na její efektivnost. Jejím cílem je zjistit, kde jsou možné mezery v systému a jak je možné je zlepšit.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této diplomové práce tedy je zjistit, jak pracovníci v penitenciární a postpenitenciární péči vidí efektivnost sociálně pedagogických činností, to jest činností v rámci tzv. zacházení s vězni, při resocializaci vězňů.

Dále chceme identifikovat faktory bránící či povzbuzující efektivní resocializaci vězňů skrz sociálně pedagogické činnosti a také odhalit, jestli z pohledu zkoumaných pracovníků hraje v efektivnosti sociálně pedagogických činností při resocializaci úlohu recidiva vězňů, se kterými pracují.

Dalším cílem je zjistit, jestli existuje rozdíl v pohledu na efektivnost těchto činností mezi pracovníky v penitenciární péči a těmi, kteří se o vězně starají poté, co vězení opustí (v postpenitenciární péči).

Nakonec chceme zjistit, jaká je spolupráce mezi pracovníky v penitenciární péči s těmi v postpenitenciární péči a zdali to má z pohledu dotazovaných pracovníků vliv na efektivnost jejich činností a tedy resocializace.

4.3 Výzkumné otázky

Výzkum v této práci lze shrnout do následujících otázek, které jsou spojeny s teoretickými východisky:

1. Jsou sociálně-pedagogické činnosti v práci s vězni efektivní při jejich resocializaci?
 - 1.2 Je efektivnost sociálně-pedagogických činností při resocializaci vězňů vnímána rozdílně mezi pracovníky v penitenciární a postpenitenciární péči?
2. Existují faktory na straně vězňů, které ovlivňují účinnost jejich resocializace?
 - 2.1 Má recidiva vliv na úspěšnost resocializace skrz v zapojení vězňů do sociálně-pedagogických činností?
3. Spolupracují na resocializaci vězňů pracovníci penitenciární a postpenitenciární péče?

4.4 Pojetí výzkumu

Za účelem zjištění, jak vnímají efektivnost sociálně-pedagogických činností při resocializaci vězňů pracovníci, kteří s nimi pracují buď ve vězení nebo po propuštění z výkonu trestu, jsme zvolili kvantitativní pojetí výzkumu, protože chceme zmapovat míru účinnosti jednotlivých činností a případně identifikovat rozdíly mezi jednotlivými segmenty respondentů ve vztahu k výzkumným otázkám.

4.5 Výzkumný nástroj

V rámci výzkumu jsme zvolili dotazník, který se skládá z 16 otázek.

Otázky 1-9 se věnují popisným charakteristikám respondentů: jejich pohlaví, věku, zkušenostem v oboru, kraji, ve kterém práci vykonávají, a tomu, jestli s vězni pracují v rámci penitenciární nebo postpenitenciární péče. Otázky 6-7, respektive 8-9 pak podle příslušnosti k penitenciární nebo postpenitenciární péči rozlišují konkrétní funkci pracovníka v rámci této péče a jejich přímou účast na konkrétních činnostech při resocializaci vězňů.

Otázka 10 se ptá na stupeň účinnosti jednotlivých resocializačních činností z pohledu pracovníků. Otázka 11 a 12 je otevřená pro komentáře a případné další resocializační činnosti nezahrnuté v otázce 10.

Otázka 13 se pak ptá na klíčové charakteristiky vězňů a jejich vliv na efektivnost resocializace. Otázka 14 je otevřená komentářům k těmto charakteristikám.

Otázka 15 se dotazuje na propojení mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče a jeho důležitost pro úspěšnou resocializaci vězňů. Poslední otázka je opět otevřená komentářům, které se týkají problematiky spolupráce pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče na resocializaci vězňů.

Vzorový dotazník je v Příloze č. P I.

4.6 Výzkumný soubor

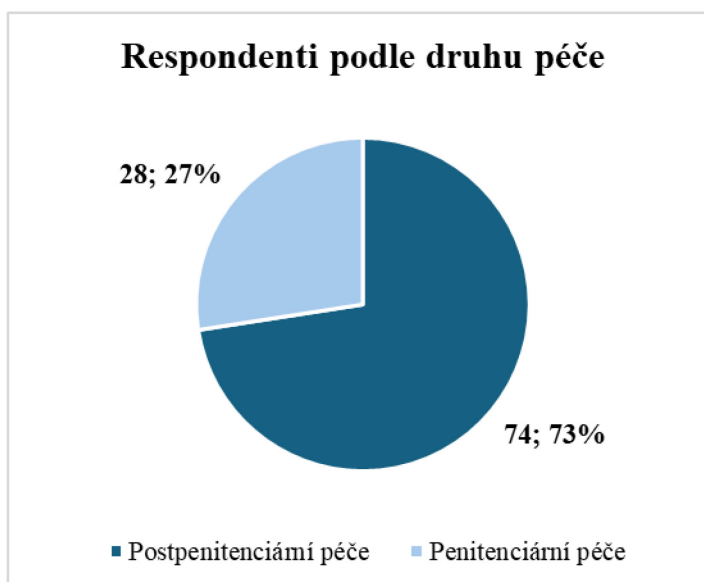
Pro účel této diplomové práce se studie obrátila na pracovníky věznic, kteří jsou přímo zapojení to tzv. zacházení s vězni, a pracovníky mediačních a probačních center společně s pracovníky vybraných neziskových organizací, které jsou zapojené do postpenitenciární péče.

Studie byla anonymní a probíhala se souhlasem vedení věznic a probačních a mediačních center. Dotazník byl zaslán 30 věznicím, pěti neziskovým organizacím a metodickému oddělení probační a mediační služby, které odkaz na dotazník rozšířilo mezi ostatní centra v republice. Úplný seznam oslovených institucí je v Příloze č. P II.

Dotazníkové šetření proběhlo mezi 1. a 24. březnem 2024. Dotazník byl přístupný v elektronické nebo textové podobě. Z oslovených věznic a probačních a mediačních center se dotazníkového šetření zúčastnilo 102 pracovníků.

Podstatná většina odpovědí přišla z probačních a mediačních center (73%), a tedy od pracovníků postpenitenciární péče. Obrázek č.1 ukazuje rozložení získaných odpovědí v dotazníkovém šetření dle typu péče, do které byli respondenti zapojeni.

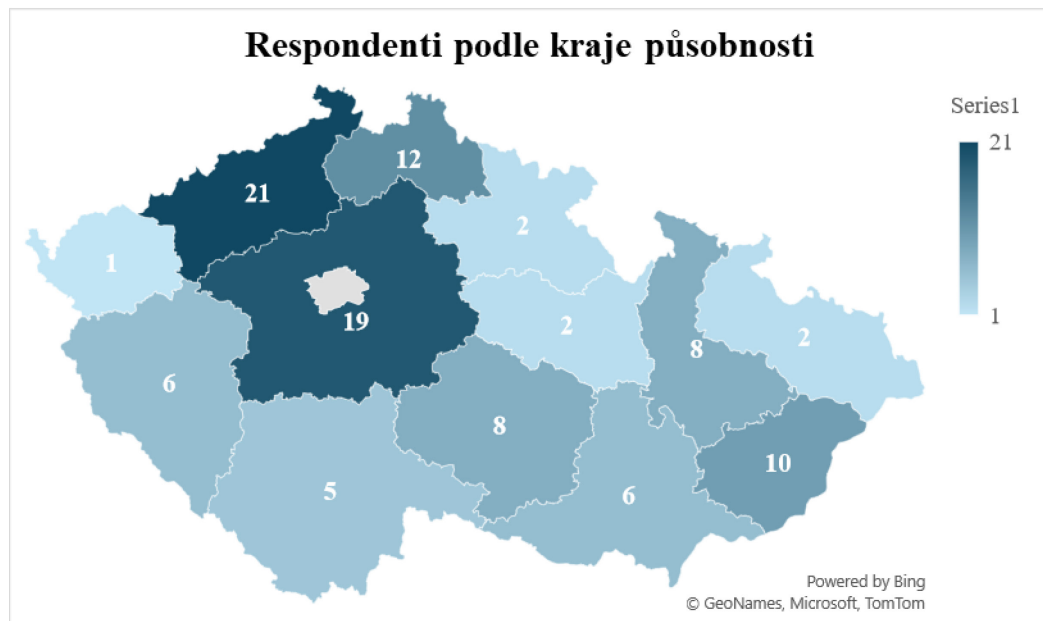
Nižší zastoupení penitenciárních pracovníků (pouze 27%) je možné vysvětlit vyššími bezpečnostními požadavky ze strany věznic na účast v dotazníkovém šetření. Přístup k elektronickému dotazníku byl pro pracovníky ve věznicích nemožný.

Obrázek 1 Respondenti podle druhu péče

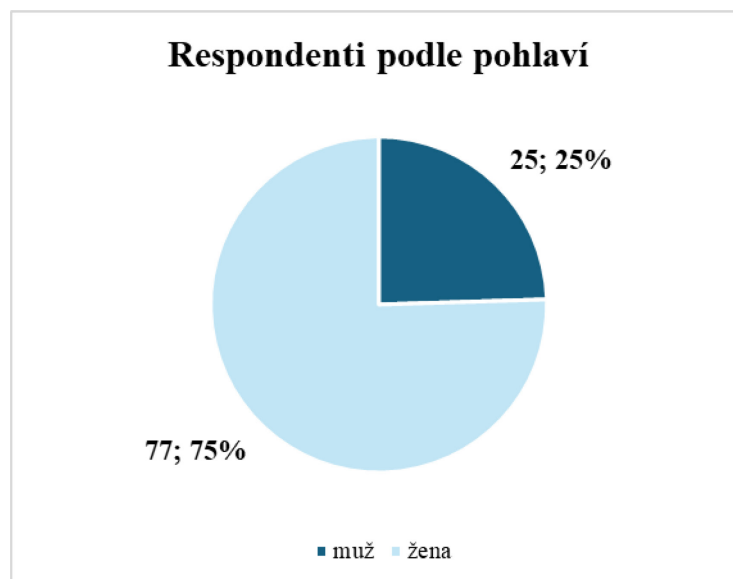
Odpovědi přišly z 13 krajů České republiky. Pouze Praha hlavní město není mezi respondenty zastoupeno. Téměř kompletní zastoupení krajů v dotazníkovém šetření dává získaným informacím reprezentativnost a určitou výpovědní hodnotu o situaci v celé České republice.

Obrázek č. 2 ukazuje zastoupení krajů ve výsledcích dotazníkového šetření. Nevíce respondentů bylo z Ústeckého (21) a Středočeského kraje (19). Následoval Liberecký kraj s 12 respondenty. Nejméně respondentů je z Karlovarského kraje (1). Tři kraje jsou zastoupeny pouze dvěma respondenty – Pardubický, Moravskoslezský a Královehradecký.

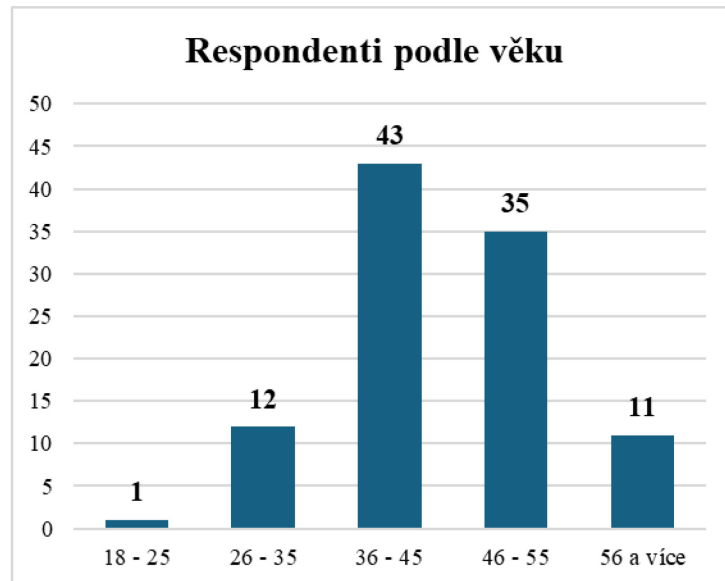
Obrázek 2 Respondenti podle krajů působnosti

Mezi respondenty byla zastoupena obě pohlaví. Ženy však představují tři čtvrtiny respondentů (75%). Obrázek č. 3 ukazuje rozložení respondentů podle pohlaví.

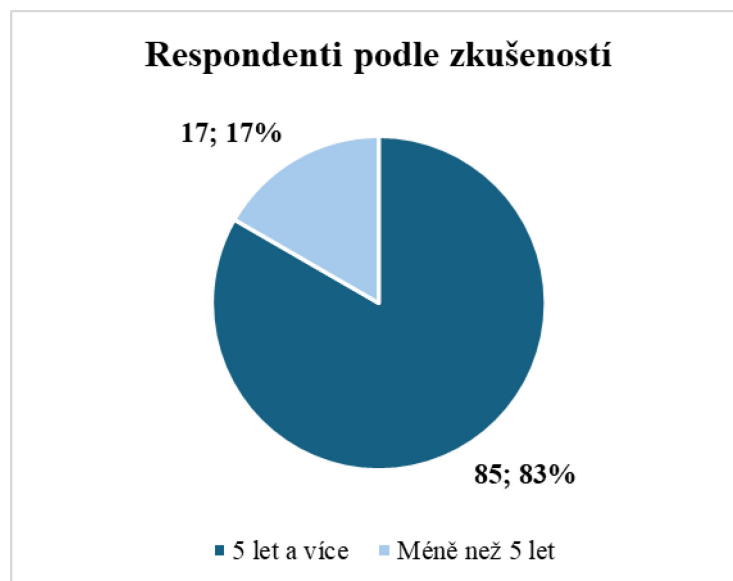
Obrázek 3 Respondenti podle pohlaví

Věková struktura respondentů je široká. Jsou zastoupeny všechny relevantní věkové skupiny. Nejvíce respondentů (43) patří do skupiny mezi 36-45 lety. Jsou následováni starší kohortou – 35 respondentům je mezi 46-55 lety. Pouze jeden respondent je z věkové skupiny mezi 18-25 lety.

Obrázek 4 Respondenti podle věku

Věkové struktúře respondentů odpovídá i délka jejich zkušeností s prací s vězni. Obrázek č. 5 ukazuje poměr mezi respondenty s 5 a více lety zkušeností vůči těm s méně než 5 lety.

Obrázek 5 Respondenti podle zkušeností

Tabulka č. 1 shrnuje základní charakteristiky výzkumného souboru ve vztahu k roli respondentů při resocializaci vězňů, tedy toho, jestli pracují v penitenciární nebo postpenitenciární fázi resocializace.

Výzkumný soubor je složen především z žen působících v postpenitenciární péči s více jak pěti lety zkušeností s poskytováním služeb pachatelům trestné činnosti po výkonu trestu. Je mezi pracovníky v penitenciární péči jsou ženy a muži zastoupeni rovnoměrně – 14

respondentů zastupuje každé pohlaví. Většina respondentů z penitenciární péče je také zkušená a pracuje s vězni pět a více let.

	Pohlaví		Zkušenosti	
	Muži	Ženy	Méně než 5 let	5 let a více
Penitenciární	14	14	5	23
Postpenitenciární	11	63	12	62

Tabulka 1 Charakteristiky výzkumného souboru

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

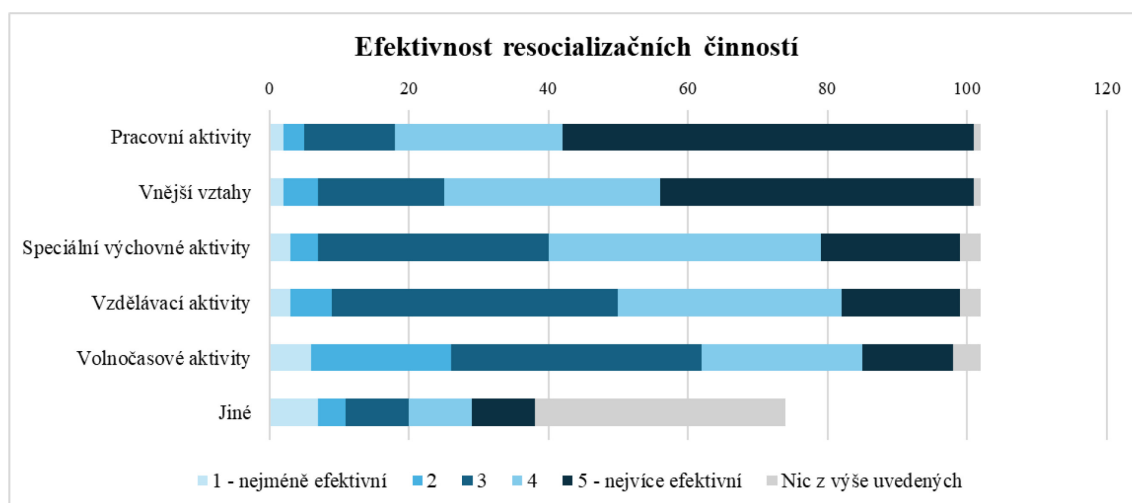
V následující kapitole se zaměříme na analýzu dat získaných prostřednictvím odpovědí na dotazníkové šetření. K analýze dat nám pomohlo vypracování grafů v programu Microsoft Excel. Tato kapitola je rozdělena na podkapitoly, které rozebírají otázky z dotazníkového šetření. Na základě dat z dotazníkového šetření se pak tato kapitola snaží odpovědět na výzkumné otázky, které jsou vymezené v předchozí kapitole.

5.1 Efektivnost resocializačních činností

První otázka tohoto výzkumu se zaměřuje na efektivnost sociálně-pedagogických činností zaměřených na resocializaci vězňů ještě během jejich pobytu ve vězení nebo po jejich propuštění. Kapitola 3 blíže popisuje pět skupin aktivit programů zacházení (Petras, 2011):

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciální výchovné aktivity,
- zájmové aktivity a
- oblast utváření vnějších vztahů.

Obrázek č. 6 ukazuje hodnocení efektivnosti těchto pěti skupin činností z pohledu všech respondentů (102).

Obrázek 6 Efektivnost resocializačních činností

Respondenti hodnotili pět skupin aktivit a to na škále od 1 po 5, kdy 5 bylo nejlepší hodnocení co do efektivnosti dané skupiny činností při resocializaci. Měli také možnost popsat aktivitu jinou než nabízenou. Tak učinilo 38 respondentů.

Nejvyšší skóre mezi respondenty co do efektivnosti vzhledem k resocializaci dostaly **pracovní aktivity**. Více než 80% respondentů přiřadilo pracovním aktivitám skóre 4 nebo 5. Mezi komentáři respondentů se objevuje například, že „nejčastější smysluplná činnost ve VTOS (výkonu trestu odnětí svobody) je práce, získání pracovních návyků.“ To potvrzuje dřívější výsledky výzkumů. Například Hála zdůrazňoval, že pracovní dovednosti, které si vězni mohou osvojit ve vězení, budou užitečné po jejich propuštění a zabrání možnosti opakování kriminálního chování po propuštění (Hála, 2005) Práce je nejen pro odsouzeného, ale i pro společnost z ekonomického hlediska nesmírně důležitá. Za svou práci dostává odsouzený odměnu, z které je následně zapláceno například „výživné pro děti odsouzeného, náklady na výkon trestu odnětí svobody, případné náklady na předchozí výkon vazby, tzv. cizí pohledávky, vyplácení kapesného.“ (Hála, 2005, str. 125) .

Na druhém místě byly aktivity v oblasti **utváření vnějších vztahů**. Hodnocení 4 nebo 5 těmito činnostem připsalo okolo 75% respondentů. Mezi komentáři respondentů najdeme například, že je „důležité, pokud má vězeň zázemí a podporu po propuštění, významná je i podpora od zaměstnavatele, mnohdy je i důležitější než rodina.“ To opět potvrzuje výsledky dřívějších studií, které ukázaly, že vězni, kteří během výkonu trestu udržují kontakt a spojení se svými rodinami, mají nižší míru recidivy než ti, kteří tak neučiní. (Simmons University, 2016)

Jiné činnosti, které jsou podle respondentů efektivní při resocializaci, jsou nejčastěji zaměřené na zvyšování **finanční gramotnosti, oddlužovací služby** nebo odvykací terapie.

Mezi odpověďmi respondentů ohledně dodatečných efektivních resocializačních činností jsou například „řešení dluhové situace a závislosti; dluhové poradenství a finanční gramotnost; řešení dluhů, zaměstnání, případné hovory s psychologem.“ Ministerstvo spravedlnosti ČR je si vědomo toho, že „osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody jsou často zadlužené a tato míra se v průběhu výkonu trestu ještě zvyšuje. Zadlužení může významně ovlivnit šance na úspěšné začlenění do společnosti.“ (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016) Větší důraz na činnosti spojené s oddlužováním odsouzených a zvyšování jejich finanční gramotnosti jsou tedy při penitenciární a postpenitenciární péči namístě.

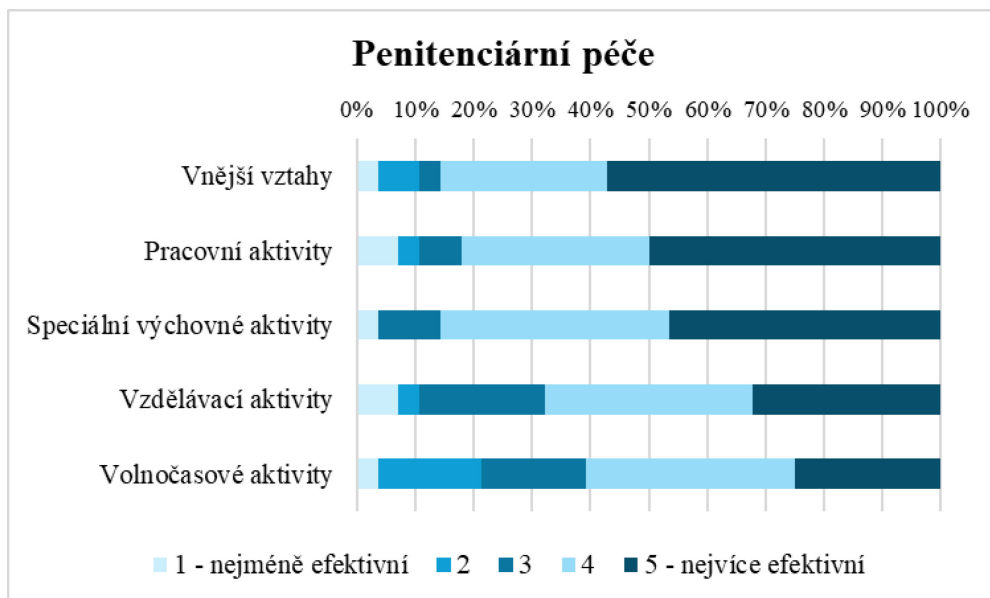
Odpovědí na první otázku tohoto výzkumu, zda jsou sociálně-pedagogické činnosti v práci s vězni efektivní při jejich resocializaci, je možné odpovědět, že se většina pracovníků především v postpenitenciární péči shoduje na efektivitě pracovních aktivit a osvojování si

pracovních návyků. Dotazníkové šetření potvrzuje především důležitost pracovních činností pro vězně při výkonu trestu i po jejich propuštění pro jejich úspěšné zařazení do společnosti.

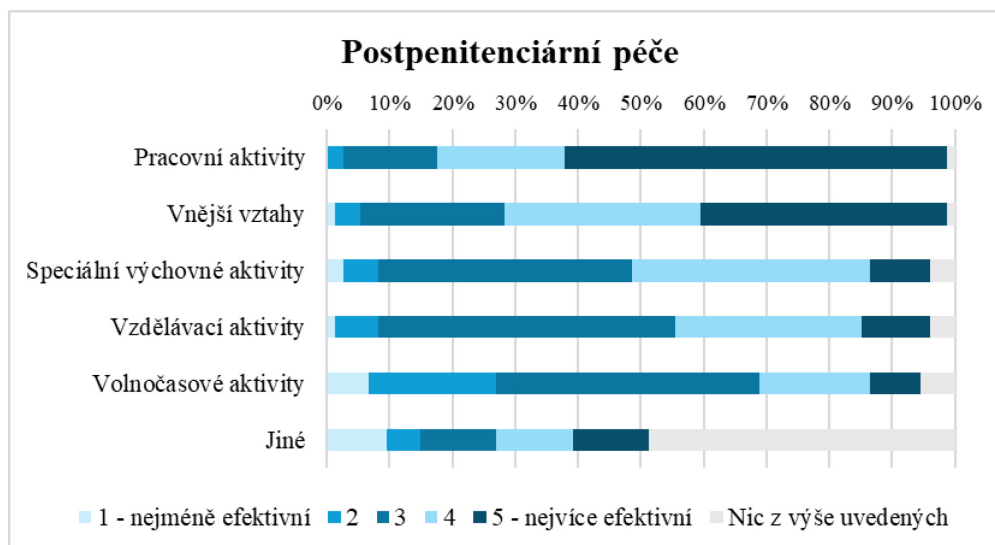
5.1.1 Rozdíly mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče

Dotazníkové šetření se obracelo v podstatě se stejnými otázkami jak na pracovníky penitenciární péče, tak na pracovníky postpenitenciární péče. Účast na dotazníkovém šetření nebyla vyrovnaná, neboť pouze 28 respondentů bylo z řad pracovníků penitenciární péče (27% z celkových odpovědí).

Otázkou je, jestli efektivnost sociálně-pedagogických činností při resocializaci vězňů vnímají tyto dvě skupiny pracovníků s vězni stejně nebo jestli jsou mezi nimi výrazné rozdíly. Obrázky č.7 a 8 ukazují procentuální zastoupení hodnocení pěti vymezených skupin sociálně-pedagogických aktivit vzhledem k jejich efektivitě při resocializaci vězňů.

Obrázek 7 Efektivnost v penitenciární péči

Obrázek 8 Efektivnost v postpenitenciární péči

Srovnání obrázků ukazuje na určité rozdíly v hodnocení jednotlivých sociálně-pedagogických činností a jejich efektivity při resocializaci vězňů. Zdá se, že kontext práce jednotlivých pracovníků má vliv na to, jak hodnotí vybrané skupiny činností co do jejich efektivity při resocializaci a případně prevence recidivy.

Například pracovníci v penitenciární péči více zdůrazňují důležitost **vnějších vztahů** než pracovníci v postpenitenciární péči. To se zdá být logické, neboť vězeň je od společnosti svým umístěním ve věznici odříznutý a pro penitenciární pracovníky je tedy důležité se více věnovat aktivitám zaměřeným na udržování existujících nebo budování nových vnějších vztahů, které jsou nápomocně při resocializaci a reintegraci do společnosti po propuštění. Vypadá, že důležitost těchto činností se snižuje po propuštění, kdy je pachatel na svobodě a má ke své rodině či jinému vnějšímu zázemí blíže. Důležitost aktivit zaměřených na vnější vztahy ale propuštěním nepomíjí. Podle Valery probační úředníci skrze svoji počáteční podporu a služby poskytují různé institucionální a komunitní kontakty pro propuštěné, což jim umožňuje zakotvit v komunitě. (Valera, 2017, str. 17) A zakotvení v komunitě pomáhá předejít recidivě.

Pro postpenitenciární pracovníky hrají důležitější roli při resocializaci pracovní aktivity než pro sociálně-pedagogické pracovníky ve věznicích. Tento rozdíl ve vnímání efektivity resocializačních aktivit mezi penitenciárními a postpenitenciárními pracovníky naznačuje, že postpenitenciární pracovníci chápou důležitost preventivní role zaměstnání vězňů po propuštění ve vztahu k recidivě. Výzkumy prezentované v publikaci Griffithse, Danduranda & Murdocha ukazují, že pravděpodobnost recidivy klesá v závislosti na

legitimitě nalezené práce, zvláště pokud jde o práci kvalitnější a s vyšší mzdou. U bývalých vězňů bez legitimních pracovních příležitostí je recidiva větší. (Griffiths, Dandurand, & Murdoch, 2007)

Penitenciární pracovníci pracovní aktivity také řadí vysoko v jejich efektivitě při resocializaci. Dá se ale vyvozovat, že je jejich motivace jiná – změna asociálních vzorců chování a budování pracovních návyků pro lepší zařazení se do společnosti po propuštění skrz pracovní aktivity ve výkonu trestu odnětí svobody – než pro postpenitenciární pracovníky, kteří propuštěné podporují při řešení jejich reintegrace do společnosti, v níž je zaměstnání jedním z nejdůležitějších prvků.

Dalším zajímavým poznatkem, který vychází ze srovnání penitenciárních a postpenitenciárních pracovníků, je jejich odlišné hodnocení třech zbývajících skupin sociálně-pedagogických aktivit. Podle výsledků dotazníkového šetření vypadá, že penitenciární pracovníci vnímají efektivitu speciálních výchovných aktivit, vzdělávacích aktivit i volnočasových aktivit jako relativně vysokou při resocializaci vězňů. Tyto tři skupiny ocenilo více jak 60% respondentů z penitenciární péče hodnotou 5 nebo 4 na škále od 1 do 5, kdy skóre 5 znamenalo nejefektivnější aktivitu. Zvláště speciální výchovné aktivity se u penitenciárních pracovníků řadily hned vedle podpory vnějších vztahů. U postpenitenciárních pracovníků však tyto tři skupiny ztrácí na efektivitě či důležitosti při resocializaci – méně než polovina respondentů z postpenitenciární péče přiznala těmto aktivitám stejné hodnoty jako jejich kolegové z věznic. Podle jednoho z respondentů zastupující skupinu postpenitenciárních pracovníků je *„největší problém najít práci s ubytováním pro propuštěné odsouzené.“*

Agregovaný přehled jednotlivých hodnocení pěti skupin aktivit v daných dvou výzkumných vzorcích nabízí tabulka č. 2.

	Počet respondentů	Pracovní aktivity	Vnější vztahy	Speciální výchovné aktivity	Vzdělávací aktivity	Volnočasové aktivity
Penitenciární	28	4.1	4.3	4.3	3.8	3.6
Postpenitenciární	74	4.4	4	3.3	3.3	2.8

Tabulka 2 Přehled hodnocení efektivity aktivit podle typu pracovníků

Tabulka představuje průměrná skóre hodnocení efektivity jednotlivých aktivit. Tabulka potvrzuje mírné rozdíly v hodnocení, kdy pracovní činnosti jsou na prvním místě pro

postpenitenciární pracovníky, zatímco aktivity spojené s udržováním vnějších vztahů a také speciální výchovné aktivity jsou neefektivnější při resocializaci z pohledu penitenciárních pracovníků.

Z těchto dat lze usuzovat, že rozdíly v hodnocení efektivity různých sociálně-pedagogických aktivit mezi penitenciárními a postpenitenciárními pracovníky existují. O jejich statistické významnosti ale není možné mluvit, neboť nebyl proveden žádný statistický test.

5.2 Faktory ovlivňující resocializaci

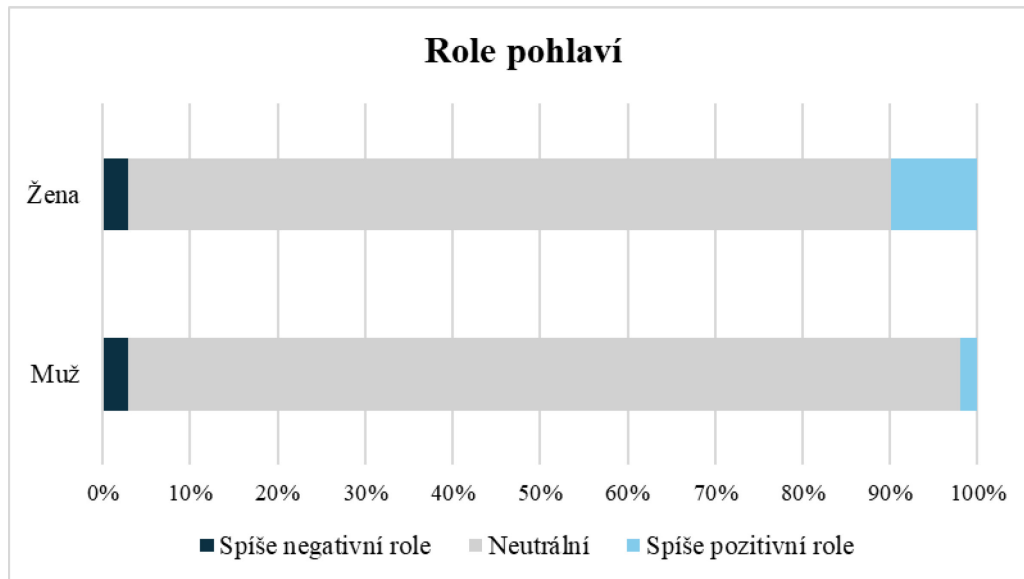
Druhou oblastí, kterou se tato studie zabývá, jsou faktory, které podle pracovníků v penitenciární a postpenitenciární sféře, hrají pozitivní nebo negativní roli při resocializaci nebo jsou vůči resocializaci neturální. Otázkou je, zda existují faktory na straně vězňů, které ovlivňují účinnost jejich resocializace. Zvláštní pozornost se pak věnuje tomu, jestli hraje recidiva roli v zapojení vězňů do sociálně-pedagogických činností.

Dotazník se tedy respondentů ptal na hodnocení sedmi základních faktorů, které mohou mít vliv na resocializaci a její účinnost. Některé faktory lze porovnat jako například pohlaví, věk nebo délku trestu. Ostatní čtyři se týkají závislosti na návykových látkách, zadluženosti, existence vnějších vztahů a recidivy.

Výsledky dotazníkového šetření ukazují, že podle respondentů pohlaví nehraje výraznou roli v úspěšnosti resocializace. Obrázek č. 9 naznačuje mírně vyšší zastoupení pozitivní role u žen, ale i to představuje pouze 10% respondentů. Převážná většina respondentů nesoudí, že pohlaví je pro úspěch resocializace určující.

Přesto je v některých komentářích patrné, že ženy mohou být motivovanější k resocializaci než muži. Jeden z respondentů například uvádí, že *„ženy mají větší šanci na úspěšný návrat, mají motivaci v rodině a dětech.“* Pro odsouzené je velmi podstatné zachovávání vztahů zejména s rodinou a přáteli. (Motejl, a další, 2010)

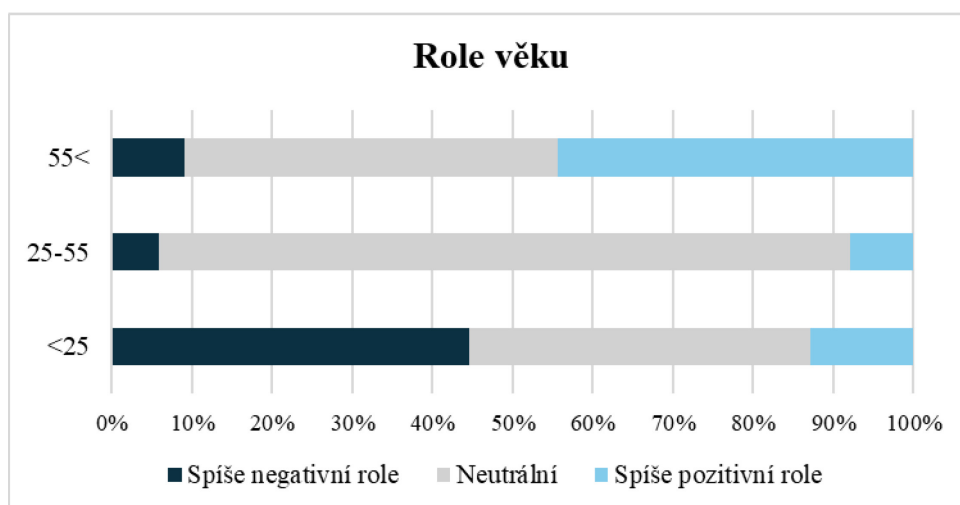
Jiný respondent zdůrazňuje, že většina faktorů uvedených v dotazníku hraje jen podružnou roli, neboť klíčovou je podle něj motivace odsouzeného. Říká: *„Z mého pohledu není zásadní věk, ale osobnost odsouzeného, a to, jak je kriminálním chováním zasažen. Pokud má motivaci ke změně, není překážkou ani zadluženost, ani závislost. Vše záleží na jeho motivaci ke změně.“*

Obrázek 9 Role pohlaví

Další srovnání se nabízí vzhledem k věku vězňů. Jsou mladší lidé méně či více motivovaní se resocializovat a znovu se zapojit do společnosti? Podle výsledků dotazníkového šetření znázorněného na obrázku č. 10 je tomu podle názoru těch, co s vězni přímo pracují, spíše naopak.

U mladých vězňů do 25 let respondenti připisují věku z téměř 45% negativní roli při resocializaci. U hlavní věkové kohorty mezi 25-55 lety, která je mezi vězni nejpočetnější, je role věku při resocializaci převážně neutrální. Naopak u vězňů nad 55 let je role věku při resocializaci z téměř 45% pozitivní. Dle zkušeností pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče je tedy **vyšší věk ukazatelem větší motivace** k resocializaci než u mladších vězňů.

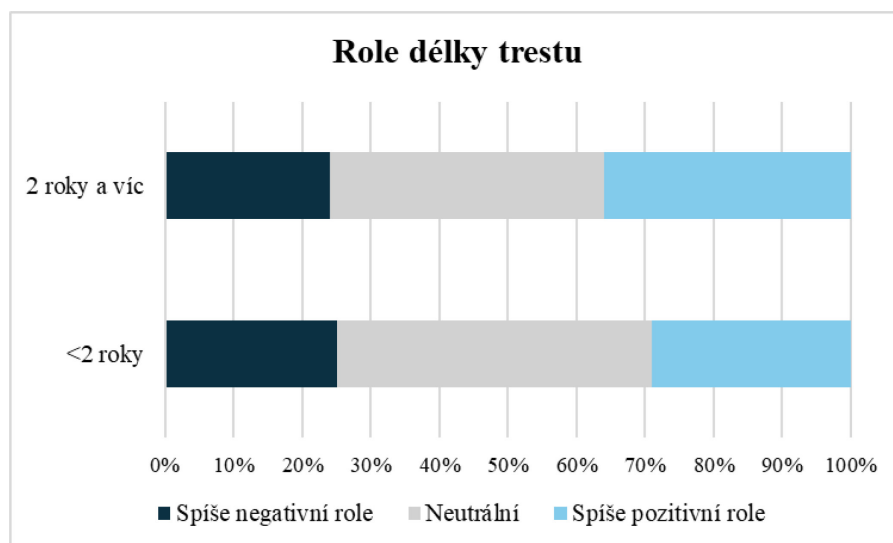
Obrázek 10 Role věku vězňů

Jeden z respondentů například ohledně věku uvedl: „Čím je odsouzený starší, tím více si uvědomuje neudržitelnost svého kriminálního chování. Čím má odsouzený delší trest a čím déle je ve výkonu trestu, tak mu dochází jak ‚hloupě‘ a ‚krátkozrace‘ se choval. Začínají mu docházet souvislosti.“

Tento poznatek z dotazníkového šetření nepotvrzuje výsledky dřívějších studií z USA, kde byl vyšší věk považován spíše za překážku resocializace a znovu zapojení do společnosti, zvláště v případě delšího trestu odnětí svobody. (Yeager, 2012)

Délka trestu byla dalším z faktorů, které dotazníkové šetření zkoumalo. Délka trestu byla rozdělena do dvou kategorií - na méně než dva roky a na dva roky a více. Obrázek č. 11 zobrazuje výsledky ohledně role délky trestu při resocializaci.

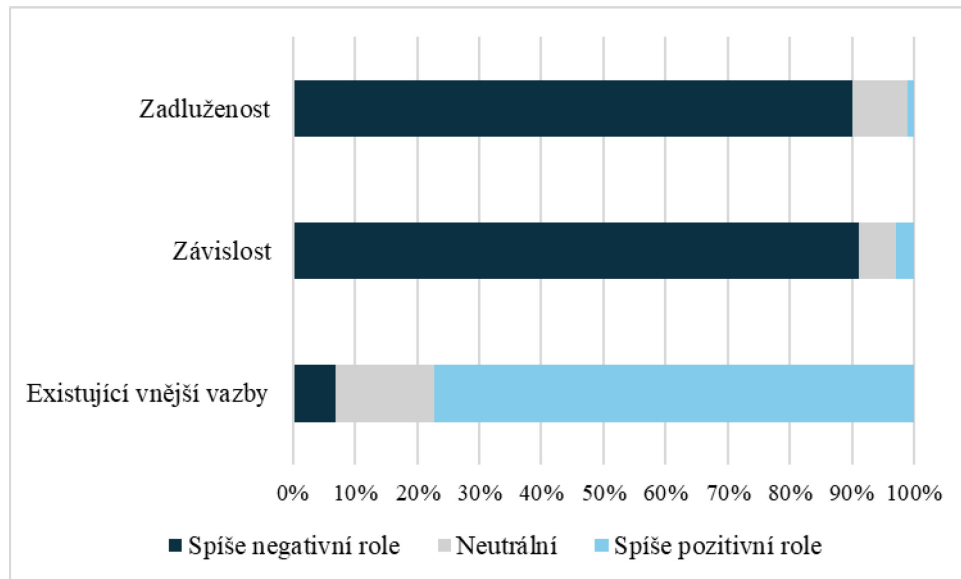
Odpovědi respondentů nejsou vůči délce trestu jednoznačné. Největší podíl spadá na neutrální roli tohoto faktoru na úspěšnost resocializace. Mírně pozitivnější roli připisují respondenti delším trestům než těm kratším. Ale tento rozdíl není jednoznačný.

Obrázek 11 Role délky trestu

Co se týká délky trestu, panuje názor, že kratší tresty hrají spíše pozitivní roli, protože nemají tak silný dopad na odloučení od společnosti a zpretrhání vazeb s vnějším světem.

Obrázek č. 12 představuje další tři faktory, u kterých se názory respondentů ve vysoké míře shodují. Jak již bylo řečeno dříve, **zadluženost a závislost na drogách** či jiných návykových látkách jsou klíčovými problémy, které je třeba u pachatelů řešit jak ve vězení, tak po propuštění, aby byla resocializace úspěšná.

Obrázek 12 Role dalších faktorů

Okolo 90% respondentů vidí faktory zadluženosti i závislosti na drogách či jiných návykových látkách jako negativní ve vztahu k resocializaci. Jeden z respondentů k oběma negativním faktorům uvedl: *„drogová závislost velmi negativně působí na motivaci a vede k možné recidivě - dřív nebo později. Zadluženost také působí negativně, ale pokud odsouzený spolupracuje, je možné ho i přes zadluženost od případné recidivy odklonit.“*

Závislost na návykových látkách a zadluženost jsou nejvýraznějšími ze sedmi porovnávaných faktorů ovlivňujících resocializaci, a to negativním způsobem. Podle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2022) jdou tyto dva faktory často ruku v ruce, kdy závislost na drogách vede k potřebě financování této závislosti, která v lepším případě vede k zadlužení a v horším k trestné činnosti za účelem pořízení si financí. Užívání a problémy spojené s návykovými látkami mají podstatný vliv na páchaní trestné činnosti i na recidivu. Majetkové trestné činy se objevují u jedinců užívajících drogy především za účelem jejich financování.

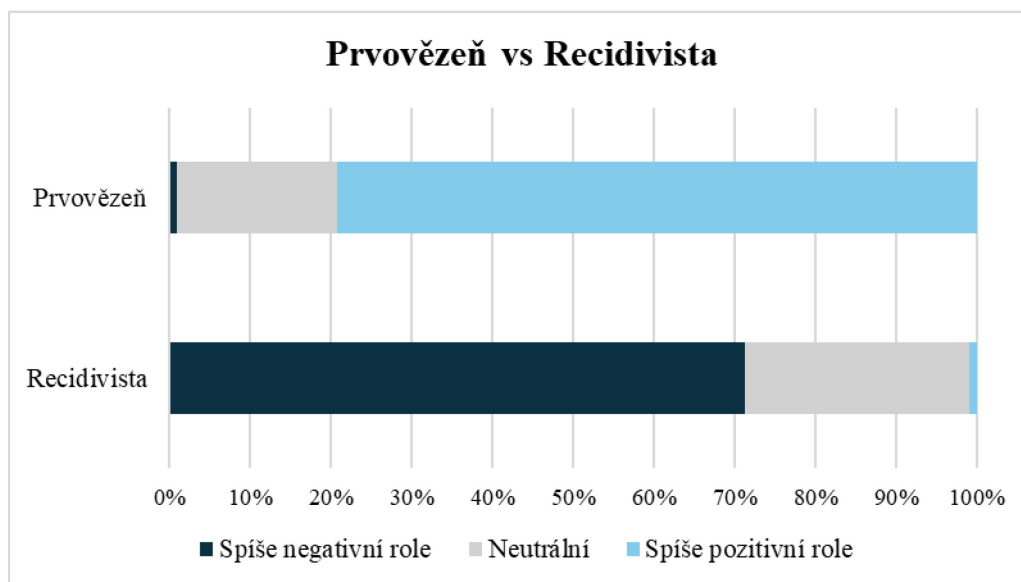
Na pozitivní straně je nejsilnějším faktorem existence vnějších vztahů a vazeb na společnost. Téměř 80% respondentů vnímá tento faktor jako důležitý pro úspěšnou resocializaci. Podle jednoho z respondentů je *„důležité pokud má vězeň zázemí a podporu po propuštění, významná je i podpora od zaměstnavatele, mnohdy je i důležitější než rodina.“* Tento výsledek dotazníkového šetření potvrzuje dřívější studie, které uvádí například, že odsouzený člověk, který nemá dostatečné zázemí, má často problémy s resocializací. (Španková, 2013)

Jeden z respondentů shrnul pohled na tyto tři faktory následovně: „*Pokud má odsouzený dluhy, drogovou zkušenost a nemá rodinné sociální vazby, recidiva je vysoce pravděpodobná.*“ Jinými slovy, lze na otázku položenou na začátku této kapitoly o faktorech ovlivňujících úspěšnost resocializace z pohledu pracovníků s vězni odpovědět, že nejvýraznějšími negativními faktory jsou závislost na návykových látkách, zadluženost a následně mladší věk. Na pozitivní straně jsou pak existující vnější vztahy a vyšší věk vězně.

5.2.1 Role recidivy

V rámci diskuze o faktorech ovlivňujících úspěšnost resocializace je důležitou otázkou role recidivy. Tento výzkum si klade otázku, zda má recidiva vliv na úspěšnost resocializace skrz zapojení vězňů do sociálně-pedagogických činností.

Dotazníkové šetření se pracovníků v penitenciární a postpenitenciární péči tedy ptalo na roli prvovězeňství nebo recidivy na úspěšnost resocializace. Obrázek č. 13 představuje výsledky. Téměř 80% respondentů se shoduje na pozitivní roli prvovězeňství při resocializaci. Na druhou stranu okolo 70% respondentů vnímá recidivu jako negativní faktor při resocializaci.

Obrázek 13 Role recidivy

Jeden z respondentů popsal svůj pohled následovně: „*Prvověznění odsouzení mají zpravidla zachováno sociální zázemí a mnohdy zachovánu i možnost opětovného pracovního uplatnění. U vícekrát trestaných osob se projevuje negativní vliv prizonizace.*“

Tento výsledek se částečně shoduje s tvrzením Netíka a kol. (Netík, Netíková, & Hájek, 1997, str. 48), že „šanci k úspěšné reintegraci a opuštění kriminální kariéry mají mladí a prvotrestaní.“ Věk vězněného podle výsledků dotazníkového šetření nehraje nezbytně pozitivní roli při resocializaci.

Na druhou stranu, jeden z respondentů tvrdí, že „současní prvovězni jsou mnohem hůře socializovatelní. Nemají pracovní návyky, mnohdy nikdy nepracovali, mají nižší schopnost přizpůsobování se autoritám a řádu, nechápou, že z práv vyplývají povinnosti, a pochopitelně existují závislosti na opiátech a alkoholu.“

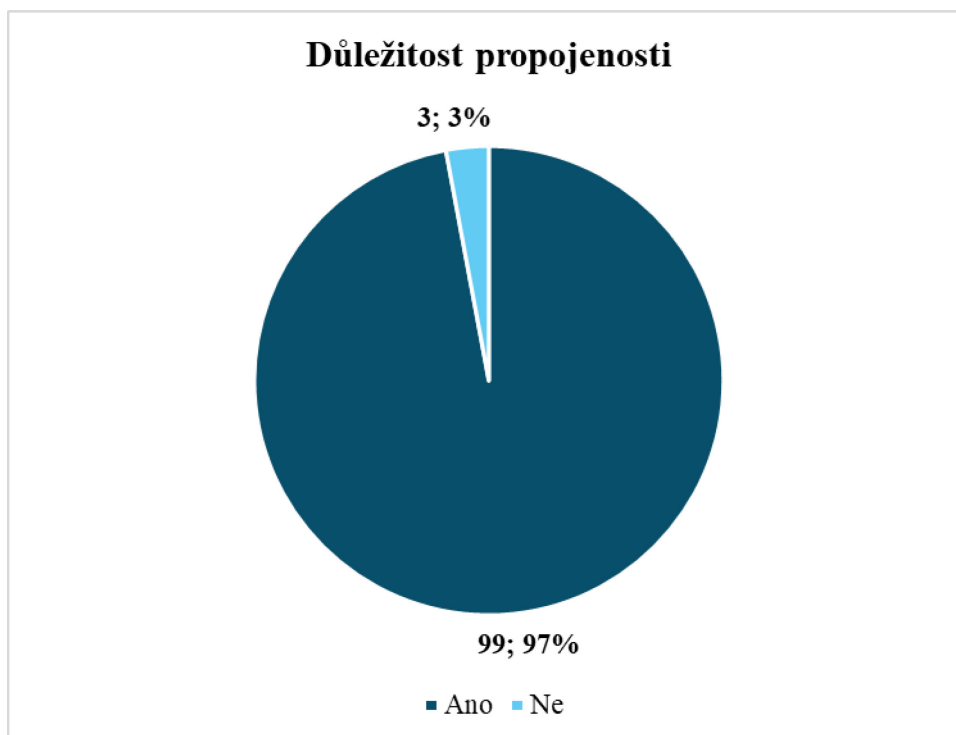
Role recidivy při resocializace je tedy podle pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče převážně negativní. O to více je důležité najít způsoby, jak recidivě předcházet.

5.3 Spolupráce mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče

Třetí otázkou tohoto výzkumu je, zdali pracovníci penitenciární a postpenitenciární péče na resocializaci vězňů spolupracují.

Podle Černíkové a kol. (Černíková & kolektiv, 2008) hraje při resocializaci vězňů pozitivních rolí kontinuální sociální péče. Kontinuální sociální péče se zaměřuje na práci s klientem ve všech etapách trestního řízení bez ohledu na to, jestli je klient ve vazbě či nikoli. Jejím cílem je vybudovat socioterapeutický vztah s klientem a to tak, aby byl v konečném důsledku posílený kladný sociální vztah k okolí a nenastala sociální izolace odsouzeného. V rámci kontinuální sociální péče je nezbytná úzká spolupráce sociálních pracovníků vězeňské služby ČR s kurátory pro mládež, sociálními kurátory obecních úřadů s rozšířenou působností nebo centrem sociální prevence.

V rámci dotazníkového šetření byli respondenti dotázáni, zda je propojení jejich práce důležité pro úspěch resocializace vězňů. Obrázek č. 14 ukazuje téměř dokonalou shodu, kdy 97% dotázaných potvrdilo, že je toto propojení důležité.

Obrázek 14 Důležitost propojenosti penitenciární a postpenitenciární péče
Z komentářů k této otázce ale vyplývá, že je pro řadu respondentů toto propojení spíše cílem, ke kterému je třeba směřovat, než realitou, ve které penitenciární a postpenitenciární pracovníci fungují.

Podle těch, co propojení za tak důležité nepovažují, je „*propojení sice velmi důležité, ale nejdůležitější je motivace odsouzeného a jeho osobnost*“. Podle jiného respondenta „*propojení není klíčové, ale většinou je žádoucí (např. když naváží spolupráci ve věznicích s organizací Podané ruce, je spolupráce na svobodě snazší)*“.

Řada respondentů propojení obou fází podpory při resocializaci popisuje jako „*propojené nádoby*“ nebo zdůrazňují „*nutnost vzájemné propojenosti, navazování*“ a říkají, že „*navaznost a kontinuita péče a podpory je nutná*“, že „*bez propojení této péče by byly výsledky začleňování odsouzených minimální*“.

„*Bez toho to snad ani nejde. Pokud je rozbité auto, dáte ho do garáže, nic se s ním nebude dělat, tak po vytažení z garáže bude v horším vztahu. Musí to být provázané, jinak to nemá smysl. A u nás v ČR to tak nefunguje*“.

Ne všichni respondenti se shodují na tom, jestli toto propojení funguje. „Pokud by byla propojenost bylo by to fajn, jen si nedokážu představit, jak by to fungovalo.“ „Bohužel to moc nefunguje.“

Jiní podávají svědectví o svých zkušenostech s funkčním propojením. „Penitenciární a postpenitenciární musí být propojena. V praxi se osvědčuje kontinuální styl práce s pachateli trestné činnosti. Zde vystupuje do popředí důležitost spolupráce věznice s externími subjekty, sociálními kurátory, Probační a mediační službou ČR.“

„Probační a mediační služba spolupracuje s Vězeňskou službou, při propuštění nám zasílá upozornění o propuštění a současně i vyhodnocení SARPO.“

„Pokud bude dobře odvedená penitenciární péče (a to není jen to, že někoho zavřou, ale že se s tím člověkem pracuje na příčinách páchaní trestné činnosti a povinně podstupuje terapie sezení,...), tak pak je nutné na toto navazovat. V současné době se snažíme v postpenitenciární péči zachránit to, co nerealizuje výkon trestu odnětí svobody a tím je Probační a mediační služba přetížena a je vysoká míra rizika recidivy.“

„Pokud to bude stát – společnost někdy skutečně bude myslet vážně s pokusem o nápravu – nebo alespoň o snížení rizik recidivy, je takové propojení nezbytnou nutností. Bohužel, toho se v nejbližších dekádách nedočkáme. Není ani politická ani společenské poptávka po řešení. Vše, co se doposud vytvořilo, je tzv. Český odezdnizmus. V zahraničí čerpáme vzory v našich podmínkách nerealizovatelná a pak je implementujeme a vznikne disfunkční paskvil, který vlastně nikdo nechce a stojí nemalé prostředky.“

„Práce s odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody a následně po propuštění by na sebe měla navazovat. Aktuálně mají odsouzení propuštění z výkonu trestu odnětí svobody problém s nalezením vhodného zaměstnání. To je demotivující pro jejich snahu vypořádat se s pohledávkami. Pokud je s odsouzeným pracováno ve výkonu trestu odnětí svobody je poté lepší spolupráce po propuštění a je možné odsouzenému pomoci s návratem do normálního života.“

„Propojení penitenciární a postpenitenciární péče je důležité, ne každý odsouzený po propuštění je schopen vnímat realitu života, není orientovaný a každá podaná ruka je schopna přispět k úspěšné resocializaci.“

„Aktuálně nemáme systém vězeňské péče na dobré úrovni. Situace se zlepšuje pozvolna. V postpenitenciární péči chybí kvalitní síť návazných služeb - jak výše uvedeno - terapeutické programy, psychiatrická péče, psychologická péče, služby dluhového poradenství. Problém je, že nejsou dostupné, pro klienty Probační a mediační služby je finančně velmi náročné někam dojíždět.“

„V naší praxi se osvědčilo kontrolované přemostění odsouzených z výkonu trestu do občanské společnosti, kde je možné pomoci klientům nejen se základními potřebami, ale především kontrolovat plnění jejich povinností tak, aby se dostatečně promítla do životního stylu i včetně přenesení odpovědnosti za své jednání. Terapeuti z věznice bohužel ve svém volnu (tj. bez nároku na fin.odměnu) dochází k probační a mediační službě a setkávají se zde s klienty, kterým byl stanoven dohled a poskytují jim zpětnou vazbu, pomáhají jim překonat těžké období při začleňování se zpět do společnosti a motivují je k řádnému životu.“

Z těchto komentářů vyplývá, že propojení práce penitenciárních a postpenitenciárních pracovníků hraje velice důležitou roli v úspěšné resocializaci vězňů a může velkou měrou přispět ke snížení recidivy. Ne všichni respondenti se ale shodli, zda je tento systém propojení funkční. Zaznívá řada hlasů, které žádají zlepšení existujícího systému.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Sociálně-pedagogičtí pracovníci hrají v penitenciární a postpenitenciární péči důležitou roli při resocializaci vězňů, ať už jsou zapojeni do resocializačních aktivit v roli kurátorů, sociálních pracovníků nebo vychovatelů. Jejich práce je nezbytná při poskytování podpory a pomoci těm, co překročili sociální normy. Lepší pochopení faktorů, které hrají roli při resocializaci vězňů, by mohlo těmto pracovníkům ulehčit práci.

Pracovníci ve věznicích, neziskových organizacích či probačních a mediačních centrech mají omezené lidské i finanční zdroje. Proto lepší pochopení účinných aktivit a pozitivních či negativních faktorů při resocializaci může nabídnout metody pro selekci toho, co je nejúčinnější.

Výsledky této práce například naznačují, že motivace vězňů k resocializaci může být větší u starších jedinců, kteří si uvědomují bezvýhodnost koloběhu recidivy a mohou tak být vhodnými klienty pro různé resocializační programy. Vyšší věk vězňů může být jedním z kritérií pro nabídku intenzivnější podpory ze strany penitenciárních a postpenitenciárních pracovníků. Podobným kritériem může být také prvovězeňství.

Při přípravě individuálních programů zacházení se pracovníci kromě zohlednění celkového profilu vězně mohou více zaměřovat na aktivity, které podle názoru většiny kolegů hrají důležitou roli při resocializaci. Mohou se více zaměřit na to, jak motivovat vězně k zapojení se do aktivit pro udržování vnějších vztahů, neboť ty hrají klíčovou roli po propuštění. Dále se mohou více zasadit o pracovní aktivity pro vězně, ideálně propojené s možnostmi zaměstnání po propuštění.

Dvěma hlavními problémy při resocializaci jsou zadluženost a závislost na návykových látkách. S tímto poznáním mohou pracovníci v rámci penitenciární péče lépe pracovat při plánování terapeutických sezení a jiných speciálních výchovných aktivit se zaměřením na finanční gramotnost, cesty k oddlužení a zvládnání drogové či jiné závislosti.

Jedním z nejvýraznějších poznání této práce je to o stavu spolupráce mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče. Téměř všichni respondenti se shodli na důležitosti propojení těchto dvou sfér do kontinuální péče. Teorie o kontinuální péči hovoří a mělo by se za to, že je tento systém funkční. Zdá se však, že řada pracovníků ve věznicích a v Probační a mediační službě spolupráci vnímá jen jako něco teoretického, co by mělo

existovat. Jen někteří jasně popsali, jak spolupráce vypadá. Bylo by tedy dobré, aby si pracovníci z jednotlivých věznic a Probačních a mediačních center vyměňovali zkušenosti a postupy, jak vzájemnou spolupráci posílit a zefektivnit. Výsledkem by pak mohla být klesající míra recidivy v České republice.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se snažila osvětlit to, jak pracovníci v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče vidí efektivitu sociálně-pedagogických aktivit v rámci programů zacházení s vězni pro jejich úspěšnou resocializaci.

Teoretická část diplomové práce nejdřív vymezila teoretická východiska a základní pojmy spojené s resocializací vězňů a penitenciární a postpenitenciární péčí. Dále se věnovala funkci trestu a programům zacházení s vězni ve vztahu k jejich resocializaci. Teoretickou část uzavřela kapitola o postpenitenciární péči popisující důvody zapojení vězňů do této péče, kontinuální sociální péči a probační službu ve vztahu k resocializaci.

Část praktická vymezila výzkumný problém a jeho dílčí otázky a především se věnovala popisu výzkumného souboru a interpretaci dat z dotazníkového šetření mezi pracovníky penitenciární a postpenitenciární péče. Praktická část se snažila odpovědět na tři hlavní otázky týkající se efektivnosti sociálně-pedagogických činností v rámci programů zacházení s vězni na jejich resocializaci a také faktorů, které ovlivňují úspěch resocializace. Na závěr se práce blíže podívala na důležitost propojenosti penitenciární a postpenitenciární péče pro úspěch resocializace vězňů.

Výsledky potvrdily řadu předpokladů vyvozených z teoretické části práce, jako například důležitost pracovních aktivit a aktivit spojených s udržováním vnějších vztahů pro efektivní resocializaci odsouzených. Zajímavé bylo srovnání pohledů na efektivitu různých resocializačních aktivit mezi respondenty z penitenciární péče a těmi z postpenitenciární péče. Z porovnání dat se dalo vyvodit, že existují rozdíly v hodnocení důležitosti jednotlivých aktivit pro efektivitu resocializace. Tato skutečnost může mít vliv na propojenost jednotlivých aktivit v rámci kontinuální péče, na jejíž důležitosti se převážná většina respondentů shodla. Bližší zkoumání tohoto aspektu by mohlo přispět ke zlepšení spolupráce mezi penitenciární a postpenitenciární sférou a následně k efektivnější prevenci recidivy.

Druhou základní otázkou výzkumu bylo prověřit několik vybraných faktorů a jejich důležitost pro úspěch resocializace vězňů. Nejdůležitějším negativním faktorem se ukázaly zadluženost a závislost na návykových látkách. S tím souvisla i doporučení respondentů pro větší důraz na služby spojené s řešením těchto dvou problémů. Nejpozitivnějším z faktorů působících na úspěch resocializace se ukázaly existující vnější vztahy, což

potvrdilo teoretická východiska. Překvapivým poznatkem byla role věku na motivaci k resocializaci. I když některé studie naznačovaly, že stáří může hrát negativní roli při resocializaci kvůli složitějšímu budování důvěry k penitenciárnímu nebo postpenitenciárnímu pracovníkovi, podle názorů těchto pracovníků je vyšší věk spíše pozitivním faktorem při resocializaci.

Resocializace vězňů je důležitým postupem ve snaze omezit recidivu a zlepšit situaci ve společnosti, ať už z pohledu bezpečnosti nebo státních financí. Tato práce otevřela řadu nových témat, jejichž výzkumem by se efektivnost resocializace a účinnější postupy proti recidivě daly lépe objasnit a jejichž výsledky by mohly lépe formovat stávající systém penitenciární a postpenitenciární péče. Jedním z nich je lepší pochopení propojení a návaznosti penitenciární a postpenitenciární péče, která je podle v ní zapojených pracovníků pro snížení recidivy a úspěch resocializace zásadní. Dalším tématem by mohla být studie o zadluženosti vězňů a účinných postupech k jejich oddlužování. Propojeným tématem by mohla být i analýza problematiky pracovních aktivit vězňů a později zaměstnanosti po jejich propuštění.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**Knihy:**

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc.* Bratislava: Univerzita Komenského, Public promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

BĚLÍK, Václav a HOFERKOVÁ, Stanislava a KRAUS, Blahoslav a kolektiv. *Slovník sociální patologie.* Grada, 2017. ISBN 9788027105991.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kolektiv. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty.* Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.

CHOCHOLÁČ, Aleš. *Zákon o církvích a náboženských společnostech.* Praha: Wolters Kluwer, 2: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-296-2.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězénství.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 2005. ISBN 80-86708-30-6.

JŮZL, Miroslav. *Penitenciariстика jako věda žalářní.* Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského Praha. 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky.* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Pedagogická encyklopédia Slovenska 2.* Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1985. ISBN 71-063-85.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství.* Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-002-5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence.* Praha: Portál, 2003. ISBN 9788071787716.

SVOBODA, Milan. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: vězeňství.* Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN 9788076310049.

NETÍK, Karel a NETÍKOVÁ, Daria a HÁJEK, Stanislav. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie.* Praha: C.H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6.

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 98 s. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika.* Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024734705.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 9788073722043.

ŠPANKOVÁ, Jana. *Resocializácia odsúdených.* Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-484-8.

VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 9788074788987.

VETEŠKA, Jaroslav a FISHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace.* Praha: Grada, 2020. ISBN 9788027114801.

GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-627-7.

DRAHÝ, František a HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie.* Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 9788027051977.

VALERA, Pamela and BROTZMAN, Laura and WILSON, Woodrow and REID, Andrea. “It’s Hard to Reenter When You’ve Been Locked out’: Keys to Offender Reintegration.” *Journal of Offender Rehabilitation*, 2017, DOI 10.1080/10509674.2017.1339159.

GRIFFITHS, Curt T and DANDURAND, Yvon and MURDOCH, Danielle. *The social reintegration of offenders and crime prevention.* Canada: National Crime Prevention Centre, 2007, ISBN 978-0-662-46888-2.

Online zdroje:

ADVOKÁTNÍ DENÍK. *Vězni mohou začít řešit své dluhy už v době výkonu trestu, a to oddlužením.* Online. 2.7. 2021. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/07/02/vezni-mohou-zacit-resit-sve-dluhy-uz-v-dobe-vykonu-trestu-a-to-oddluzenim/>.

ČERNÝ, Pavel. *Dominantní většinu vězňů v Česku tvoří muži v produktivním věku se základním nebo žádným vzděláním.* Online. Statistika za mřížemi. 15. květen 2023. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2023/05/15/statistika-za-mrizemi>.

ČESKÁ JUSTICE. *Dluhy má 87 procent odsouzených, každý vězeň má v průměru 13 exekucí.* Online. 15. 8. 2021. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/08/dluhy-ma-87-procent-odsouzenych-kazdy-vezen-ma-v-prumeru-13-exekuci/>.

CYSAŘ, Jiří. *Vězni mají těžký návrat na svobodu, nemohou najít práci a bydlení. Spíše než stát pomáhají soukromé firmy a neziskové organizace.* Online. 19. 9 2019. Dostupné z: <https://www.cysnews.cz/ostatni/vezni-maji-tezky-navrat-na-svobodu-nemohou-najit-praci-a-bydleni-spise-nez-stat-pomahaji-soukrome-firmy-a-neziskove-organizace/>

MEZINÁRODNÍ VĚZEŇSKÉ SPOLEČENSTVÍ, Z. S. *Dopisování s odsouzenými*. Online. Dostupné z: <https://mvs.cz/dopisovani/>.

EEA GRANTS. *Preparing prisoners for release and reintegration into society*. Online. 2.4. 2015. Dostupné z: <https://eeagrants.org/news/preparing-prisoners-release-and-reintegration-society>.

IROZHLAS. *Vězni v Jiřicích vychovávají asistenční psy. Pomáhají nevidomým a zároveň se vžívají do svých obětí*. Online. 14.1. 2024. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/vezni-v-jiricich-vychovavaji-asistencni-psy-pomahaji-nevidomym-a-zaroven-se_2401141241_mst

JANOUSH, Vilém. *Ekonomové chtějí méně vězňů. Alternativních trestů si neváží, varují ale soudci*. Online. *Denik.cz*. 24. 4 2023. Dostupné z: <https://www.denik.cz/krimi/vlada-vezeni-alternativni-tresty.html>.

JUSTICE.CZ. *Alternativní tresty*. Online. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty>.

KMĚTÍK, Ivo a KUBÍČKOVÁ, Pavla . *Penologie*. Online. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o., 2011. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION. *Prisons and drugs: health and social responses*. Online. 2022. Dostupné z: https://www.emcdda.europa.eu/publications/mini-guides/prisons-and-drugs-health-and-social-responses_en.

INNOVATIVE CRIMINAL JUSTICE SOLUTIONS INC. *The role of socialisation and knowledge on social reintegration: keys for success*. Online. 22. 6. 2022. Dostupné z: <https://prisonsystems.eu/the-role-of-socialisation-and-knowledge-on-social-reintegration-keys-for-success/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální kurátor*. Online. 2009. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1049959/socialni_kurator.pdf/13e4d622-a29a-53a9-237a-cf482b4b8ed0.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

PITTARO, Michael. *Why ex-prisoners struggle to successfully reintegrate into society*. Online. 15. 5. 2018. Dostupné z: <https://www.corrections1.com/re-entry-and-recidivism/articles/why-ex-prisoners-struggle-to-successfully-reintegrate-into-society-ZYT5N5uC2BdRwRXT/>.

PLANSTREET. *Prisoner Re-entry Programs: The Work of Reducing Recidivism*. Online. 13.7. 2022. Dostupné z: <https://www.planstreetinc.com/prisoner-re-entry-programs-the-work-of-reducing-recidivism/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Probace.* Online. 2021. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/probace/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Probační a mediační služba.* Online. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Resocializační programy.* Online. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/>.

SIMMONS UNIVERSITY. *The Challenges of Prisoner Re-Entry Into Society.* Online. 2016. Dostupné z: <https://online.simmons.edu/blog/prisoner-reentry/>.

SULAMANIDZE, Rusudan. *The Meaning of Rehabilitation-Resocialization and its Regulation Based on National and International Standards.* Online. 13.8. 2019. Dostupné z: <https://www.penalreform.org/blog/the-meaning-of-rehabilitation-resocialization-and-its-regulation/>.

THE UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. *Drug dependence Treatment: Interventions for drug users in prison.* Online. 2008. Dostupné z: https://www.unodc.org/docs/treatment/111_PRISON.pdf.

VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PÉČE. *Kaplani.* Online. Dostupné z: <https://www.vdpcr.eu/kaplani/>.

VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PÉČE. *Postpenitenciární péče.* Online. Dostupné z: <https://www.vdpcr.eu/postpenitenciarni-pece/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Věznice Stráž pod Ralskem Zaměstnávání odsouzených.* Online. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-straz-pod-ralskem/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Program VIT (Victim impact training) - Vnímám i Tebe.* Online. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/program-vit-victim-impact-training-vnimam-i-tebe>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Program zacházení.* Online. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/program-zachazeni>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zastav se, zamysli se, změň se - 3Z.* Online. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/zastav-se-zamysli-se-zmen-se-3z>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dobrovolníci.* Online. Dostupné z: <https://www.vdpcr.eu/dobrovolnici/>.

YEAGER, David. *Social Work. Older Inmates Adjust to Life Outside Prison.* Online. 2012. Dostupné z: <https://www.socialworktoday.com/archive/012312p28.shtml>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Respondenti podle druhu péče	49
Obrázek 2 Respondenti podle krajů působnosti	50
Obrázek 3 Respondenti podle pohlaví	50
Obrázek 4 Respondenti podle věku	51
Obrázek 5 Respondenti podle zkušeností	51
Obrázek 6 Efektivnost resocializačních činností	53
Obrázek 7 Efektivnost v penitenciární péči	55
Obrázek 8 Efektivnost v postpenitenciární péči	56
Obrázek 9 Role pohlaví	59
Obrázek 10 Role věku vězně	59
Obrázek 11 Role délky trestu.....	60
Obrázek 12 Role dalších faktorů	61
Obrázek 13 Role recidivy	62
Obrázek 14 Důležitost propojenosti penitenciární a postpenitenciární péče	64

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Charakteristiky výzkumného souboru	52
Tabulka 2 Přehled hodnocení efektivity aktivit podle typu pracovníků	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Seznam oslovených institucí

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Tento dotazník je součástí diplomové práce zpracovávané na magisterském oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Cílem tohoto dotazníku je sběr dat o pohledu pracovníků v penitenciární a postpenitenciární péči na efektivnost jejich práce na resocializaci vězňů. Dotazník je zcela anonymní a sebraná data budou použita výhradně pro výzkumné účely. Dotazník bude otevřený pro odpovědi do 24. března 2024.

Odpověď na tento dotazník, který má okolo 10 otázek, Vám zabere jen pár minut. Vaše odpovědi jsou pro lepší pochopení resocializace vězňů a Vaší práce s nimi velmi důležité.

Velice si cením a děkuji Vám za čas, který dotazníku věnujete.

* Označuje povinnou otázku

1. Jste ... *

Označte jen jednu elipsu.

- muž
- žena
- přeji si neuvádět

2. Do které věkové skupiny patříte? *

Označte jen jednu elipsu.

- 18 - 25
- 26 - 35
- 36 - 45
- 46 - 55
- 56 a více

3. Jak dlouhou máte pracovní zkušenost s vězni a/nebo lidmi po výkonu trestu? *

Označte jen jednu elipsu.

- Méně než 5 let
- 5 let a více

4. Ve kterém kraji ČR pracujete? *

Označte jen jednu elipsu.

- Hlavní město Praha
- Jihočeský kraj
- Jihomoravský kraj
- Karlovarský kraj
- Kraj Vysočina
- Královéhradecký kraj
- Liberecký kraj
- Moravskoslezský kraj
- Olomoucký kraj
- Pardubický kraj
- Plzeňský kraj
- Středočeský kraj
- Ústecký kraj
- Zlínský kraj

5. Kdy s vězni pracujete? *

Označte jen jednu elipsu.

- Při jeho/jejím pobytu ve věznici (penitenciární péče) **Jděte na otázku 6**
- Po propuštění z věznice (postpenitenciární péče) **Jděte na otázku 8**

6. Vaše funkce ve věznici je ... *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- vychovatel
- pedagog volného času
- sociální pracovník
- speciální pedagog
- Jiné: _____

7. Kterých činností se v rámci práce s vězni přímo účastníte? *

Jděte na otázku 10

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- vzdělávacích aktivit
- speciálně výchovných aktivit (individuální nebo skupinové terapie a jiná pedagogická a psychologická péče)
- volnočasových aktivit
- pracovních aktivit
- aktivit v oblasti utváření vnějších vztahů (vztahy s rodinou a osobami blízkými)
- Jiné: _____

8. Práci s vězni po jejich propuštění z vězení vykonáváte jako ... *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- sociální kurátor
- sociální pracovník
- pracovník probační a mediační služby
- pracovník nestátního neziskového subjektu či organizace
- Jiné: _____

9. Na které činnosti poskytované vězňům před propuštěním navazujete svoji práci? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- na vzdělávací aktivity
- na speciálně výchovné aktivity (individuální nebo skupinové terapie a jiná pedagogická a psychologická péče)
- na volnočasové aktivity
- na pracovní aktivity
- na aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů (vztahy s rodinou a osobami blízkými)
- Jiné: _____

10. Jak efektivní jsou podle Vás tyto činnosti při resocializaci vězňů pro jejich úspěšné znovuzачlenění do společnosti (vyberte na škále 1-5, od nejméně po nejvíce efektivní)? *

Označte jen jednu elipsu na každém řádku.

	1 Nejméně efektivní	2	3	4	5 Nejvíce efektivní	NA
vzdělávací aktivity	☐	☐	☐	☐	☐	☐
speciálně výchovné aktivity	☐	☐	☐	☐	☐	☐
volnočasové aktivity	☐	☐	☐	☐	☐	☐
pracovní aktivity	☐	☐	☐	☐	☐	☐
aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Okomentujte svůj výběr ohledně efektivnosti

12. Jaké jsou jiné efektivní resocializační aktivity pro vězně/ propuštěné?
(prosím okomentujte)

13. Jakou roli hrají tyto charakteristiky vězně v jejich šanci na resocializaci skrz Vaši práci s nimi (zamezení recidivnímu chování po propuštění)? *

Označte jen jednu elipsu na každém řádku.

	Spíše negativní role	Neutrální	Spíše pozitivní role
Prvovězeň/kyně	☐	☐	☐
Recidivista/tka	☐	☐	☐
Muž	☐	☐	☐
Žena	☐	☐	☐
Věk pod 25 let	☐	☐	☐
Věk 25 -- 55	☐	☐	☐
Věk nad 55 let	☐	☐	☐
Odsouzení na méně než 2 roky	☐	☐	☐
Odsouzení na 2 a více let	☐	☐	☐
Existující rodiné či jiné sociální vnější vazby	☐	☐	☐
Drogová či jiná závislost	☐	☐	☐
Zadluženost	☐	☐	☐

14. Prosím o komentář k Vašemu výběru.

PŘÍLOHA P II: SEZNAM OSLOVENÝCH INSTITUCÍ

Věznice

1. Věznice Břeclav - mluvci@vez.brv.justice.cz
2. Věznice Heřmanice – mluvci@vez.her.justice.cz
3. Věznice Bělušice - mluvci@vez.bel.justice.cz
4. Věznice Horní Slavkov - mluvci@vez.hsl.justice.cz
5. Věznice Jiřice - mluvci@vez.jir.justice.cz
6. Věznice Karviná - mluvci@vez.kna.justice.cz
7. Věznice Kuřim - mluvci@vez.kur.justice.cz
8. Věznice Kynšperk nad Ohří - mluvci@vez.kyn.justice.cz
9. Věznice Mírov – mluvci@vez.mir.justice.cz
10. Věznice Nové Sedlo - mluvci@vez.nse.justice.cz
11. Věznice Odolov - mluvci@vez.odo.justice.cz
12. Věznice a ÚPVZD Opava - mluvci@vez.opa.justice.cz
13. Věznice Oráčov - mluvci@vez.ora.justice.cz
14. Věznice Ostrov - mluvci@vez.ost.justice.cz
15. Věznice Pardubice – mluvci@vez.pce.justice.cz
16. Věznice Světlá nad Sázavou - mluvci@vez.sve.justice.cz
17. Věznice Valdice - mluvci@vez.val.justice.cz
18. Věznice Všehrady - mluvci@vez.vse.justice.cz
19. Věznice Znojmo - mluvci@vez.zno.justice.cz
20. Vazební věznice Ostrava - mluvci@vez.ova.justice.cz
21. Vazební věznice a ÚPVZD Praha Pankrác - mluvci@vez.pan.justice.cz
22. Vazební věznice a ÚPVZD Brno - tiskovymluvci@vez.brn.justice.cz
23. Vazební věznice Liberec - mluvci@vez.lbc.justice.cz
24. Vazební věznice Praha Ruzyně - mluvci@vez.ruz.justice.cz
25. Vazební věznice Teplice - mluvci@vez.tep.justice.cz
26. Vazební věznice Olomouc - mluvci@vez.olc.justice.cz
27. Vazební věznice České Budějovice – mluvci@vez.cbu.justice.cz
28. Věznice Rapotice – mluvci@vez.rap.justice.cz
29. Věznice Rýnovice - mluvci@vez.ryn.justice.cz
30. Věznice Stráž pod Ralskem - mluvci@vez.spr.justice.cz

Organizace

31. Podané ruce - vezeni@podaneruce.cz
32. Lighthouse spolek
33. Občanské sdružení Za branou
34. Rubikon centrum
35. Centrum sociálních služeb Praha – resocializační a reintegrační programy

Probační a mediační služba

36. Probační a mediační služba (metodické oddělení)